

РЯТІВНІ АРХЕОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В ЖОВКІВСЬКОМУ ПЕРЕДМІСТІ ЛЬВОВА

Назарій ВОЙТОВИЧ¹, Марія ВОЙТОВИЧ², Януш КОВАЛЬСЬКИЙ-БІЛОКРИЛИЙ¹

¹Науково-дослідний центр “Рятівна археологічна служба” Інституту археології НАН України,
вул. В. Винниченка, 24, 79008, Львів, Україна, e-mail: kovalskyj.bilokrylyu@gmail.com

²Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України,
вул. В. Винниченка, 24, 79008, Львів, Україна, e-mail: danylivmari@ukr.net

Опубліковано результати археологічних досліджень у м. Львові по вул. Підмурна, 5, які здійснювала експедиція Науково-дослідного центру (НДЦ) “Рятівна археологічна служба” Інституту археології Національної академії наук України (ІА НАН України) під керівництвом Н. Войтовича. Територія, де відбувалися дослідження, розміщена в північній частині історичного ареалу Львова. У північній частині ділянки закладена траншея розмірами 10×2,6 м. По всій її площі верхній шар представлений будівельним сміттям, який залягав на глибині 2,5 м. Максимальна глибина залягання культурних нашарувань становить 6,0 м. Найпотужніший шар XV–XVI ст. мав товщину 1,8 м. На глибині 2,5 м та 3,0–3,2 м виявлено коронки фундаменту будинку австрійського часу. Під час досліджень на глибині 3,55 м зафіксовано дерев'яний водогін XVII ст. Зверху його щільно накривала кришка, виготовлена з дерев'яної дошки. Загальна довжина відкритого в межах траншеї водогону сягає 7,9 м. У південно-західній частині траншеї частково відкрито одну (північну) сторону дерев'яної споруди каркасно-стовпової конструкції, яка датується не раніше XVII ст. На рівні материка, який залягає на глибині 5,3–6,0 м, зафіксовано шість різночасових об'єктів XIV–XVI ст. Найбільш насиченим артефактами виявився об'єкт 1. У його заповненні виявлено дві керамічні труби та керамічний посуд XV ст. Загалом у межах траншеї виявлено численний рухомий матеріал XIII–XIX ст., представлений металевими, шкіряними, скляними, кам'яними та керамічними виробами. Основна його частина припадає на XV–XVI ст., зокрема варто виділити шкіряне взуття, металеві знаряддя (свердло, сокиру, ножі, цвяхи) та керамічний посуд.

Ключові слова: Львів, вул. Підмурна, археологічні дослідження, мур, водогін, об'єкт, кераміка, шкіряне взуття, металеві вироби.

У жовтні–листопаді 2012 р. експедиція НДЦ “Рятівна археологічна служба” ІА НАН України під керівництвом Н. Войтовича проводила рятівні дослідження у м. Львові по вул. Підмурна, 5, на відведеній під будівництво приватної лікарні ділянці [Войтович, Войтович, Ковальський-Білокрилий, 2013], розміщеній у північній частині середмістя Львова, що належить до найстарішої частини міста. Із північного боку до неї примикає вул. Сянська, із півдня – пл. Ярослава Осмомисла, зі сходу – будинок № 15 вул. Б. Хмельницького, із заходу – будинок № 5 вул. Підмурної, від якого і походить назва ділянки “вул. Підмурна, 5” (рис. 1).

Коротка історія досліджуваної ділянки

Первісно ця територія входила до давньоруського пригороддя, яке розташовувалося на правому березі р. Полтви, охоплюючи північні та південні схили Княжої гори, від сучасної вул. Б. Хмельницького попри вул. Руську, доходячи до сучасної вул. Личаківської [Степанів, 1992, с. 8]. Окрім цього, ділянка розміщена за декілька десятків метрів від початку вул. Б. Хмельницького – однієї з найстаріших вулиць Львова. Вона фігурує від XIII ст. під назвою Волинський шлях, який був однією з основних торгових магістралей міста та з'єднував Львів із Литвою та Білоруссю [Мельник, 2002, с. 218]. Після надання Львову магдебурзького права король Казимир III залишив колишні землі давньоруського града в підпорядкуванні

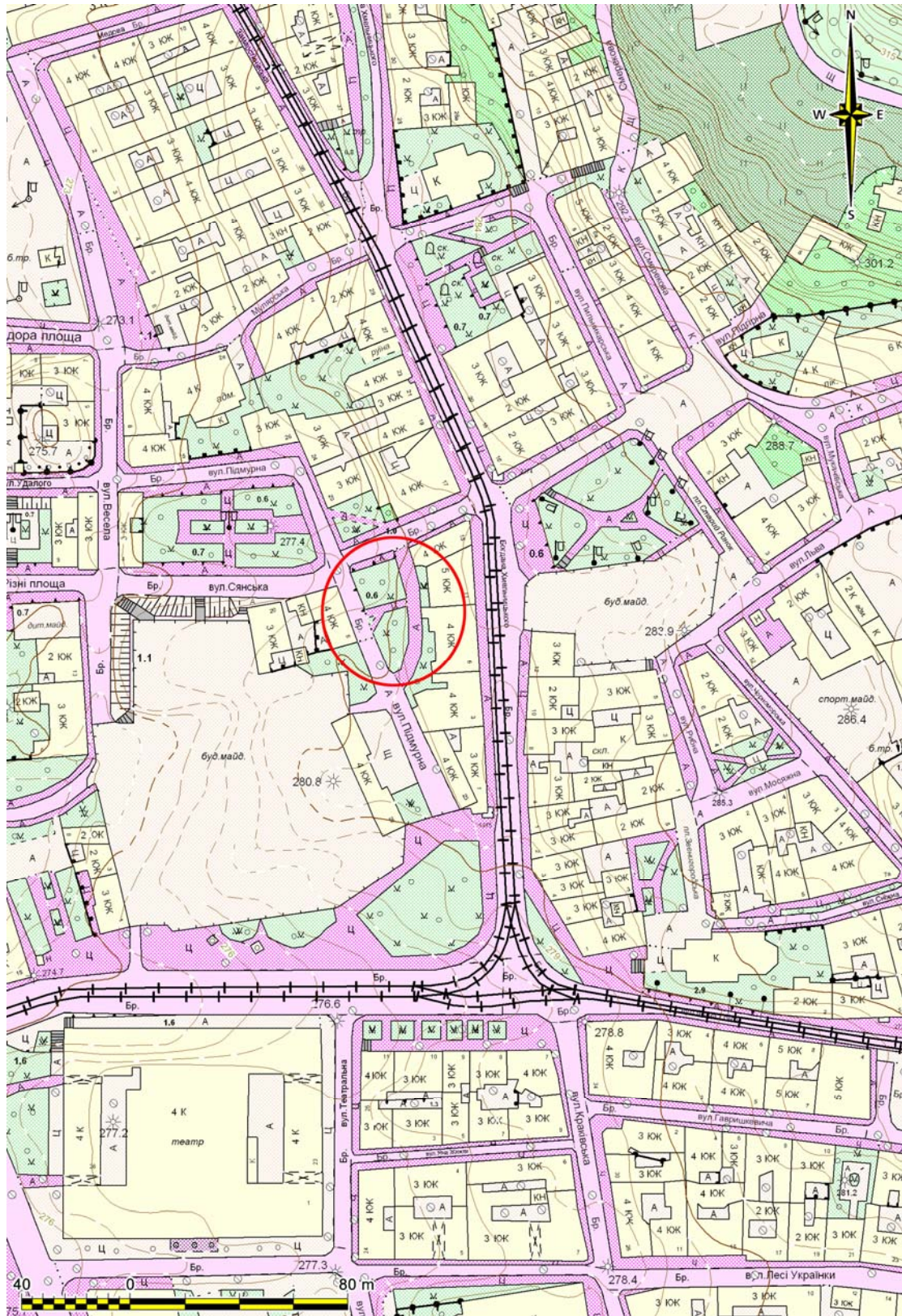

Рис. 1. План центральної частини Львова з місцезнаходженням досліджуваної ділянки
Fig. 1. Plan of the central part of Lviv with marked location of examined area

Рис. 2. Стратиграфічний перетин А-А₁ північної стінки траншеї 1: 1 – шар будівельного сміття світло-сірого кольору, який складається із значної кількості каміння вапняку, розчину та цегли; 2 – супісок сірого кольору із вкрапленнями шматків цегли, каміння та деревного вугілля; 3 – сірий супісок, який утворений з жовтого піску, уламків цегли та каміння; 4 – пісок темно-жовтого кольору; 5 – шар будівельного сміття, що складається з шматків цегли; 6 – сірий супісок із вкрапленнями шматків цегли, каміння та деревного вугілля; 7 – пісок жовто-зеленого кольору із вкрапленнями цегли; 8 – сірий супісок із вмістом цегли та каміння вапняку і пісковика; 9 – темно-жовтий пісок; 10 – пісок сірого кольору із камінням пісковика та вапняку; 11 – жовто-сірий пісок з фрагментами цегли; 12 – пісок сірого кольору із вмістом шматків цегли; 13 – мергель білого кольору із вкрапленнями дрібного каміння вапняку; 14 – світло-сірий мергель із вмістом каміння вапняку; 15 – сіро-коричневий супісок із вкрапленнями розчину та деревного вугілля; 16 – світло-сірий суглинок із вкрапленнями дрібних шматків каменю вапняку та цегли; 17 – суглинок чорного кольору з вмістом значної кількості деревного вугілля, кісток тварин, шматків цегли та фрагментів керамічного посуду XV–XVI ст.; 18 – горілий шар деревного вугілля чорного кольору; 19 – сірий суглинок із великою кількістю шматків цегли та каміння вапняку; 20 – суглинок сірого кольору зі вкрапленнями мергелю, цегли, деревного вугілля та рухомих артефактів XV–XVI ст.; 21 – суглинок темно-сірого кольору із вмістом значної кількості фрагментів цегли, деревного вугілля та керамічного посуду XV–XVI ст.; 22 – лінза суглинку темно-сірого кольору із вмістом значної кількості каміння вапняку та деревного вугілля; 23 – світло-сірий супісок із вкрапленнями деревного вугілля

Fig. 2. Stratigraphic section A-A₁ of the northern wall of trench 1: 1 – layer of constructional garbage of light-gray color which consists of large amount of limestone, building mixture and bricks; 2 – gray sand clay with inclusions of fragments of bricks, stones and charcoal; 3 – gray sand clay, which consists of yellow sand, fragments of bricks and stones; 4 – dark-yellow sand; 5 – layer of constructional garbage which consists of fragments of bricks; 6 – gray sand clay with inclusions of fragments of bricks, stones and charcoal; 7 – yellow-green sand with inclusions of bricks; 8 – gray sand clay with inclusion of bricks, limestone and sandstone; 9 – dark-yellow sand; 10 – gray sand with sandstone and limestone; 11 – yellow-gray sand with fragments of bricks; 12 – gray sand with inclusion of fragments of bricks; 13 – white marl with inclusion of small limestone; 14 – light-gray marl with inclusion of limestone; 15 – gray-brown sand clay with inclusion of building mixture and charcoal; 16 – light-gray clayish soil with inclusion of small pieces of limestone and bricks; 17 – black clayish soil with inclusion of large amount of charcoal, animal bones, fragments of bricks and fragments of ceramic ware XV–XVI centuries; 18 – black burnt horizon of charcoal; 19 – gray clayish soil with large amount of pieces of bricks and limestone; 20 – gray clayish soil with inclusion of marl, bricks, charcoal and mobile artifacts from XV–XVI centuries; 21 – dark-gray clayish soil with inclusion of large amount of fragments of bricks, charcoal and ceramic ware from XV–XVI centuries; 22 – lens of dark-gray clayish soil with inclusion of large amount of limestone and charcoal; 23 – light-gray sand clay with inclusion of charcoal

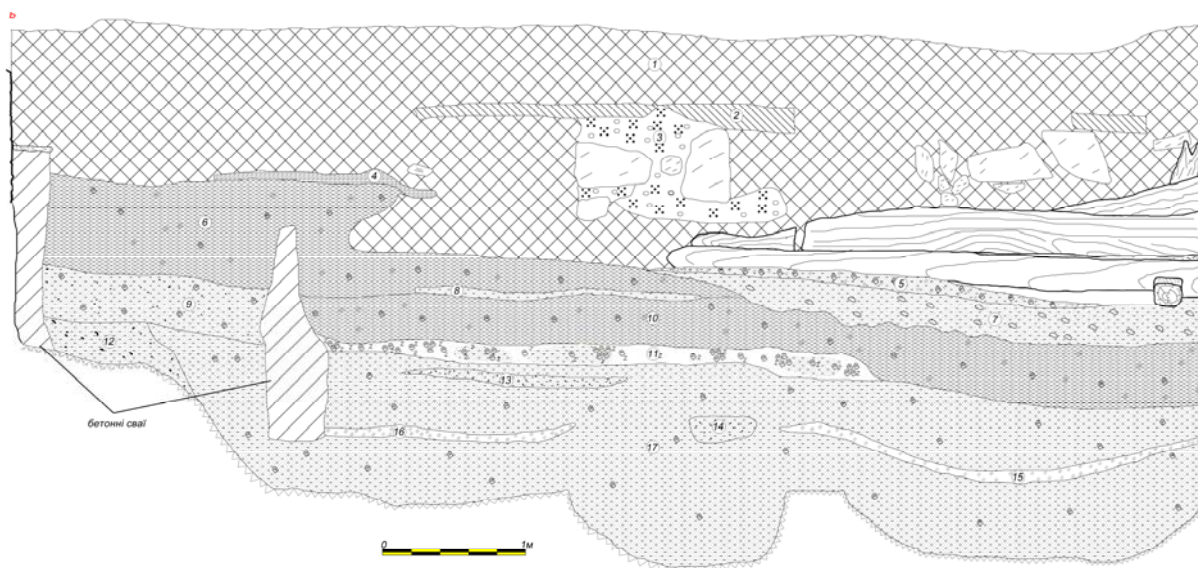

Рис. 3. Стратиграфічний перетин Б-Б₁ південної стінки траншеї 1: 1 – шар будівельного сміття світло-сірого кольору, який складається із значної кількості каміння вапняку, розчину та цегли; 2 – бетонна труба; 3 – світло-коричневий супісок із розчином жовтого кольору та каміння вапняку; 4 – мергель білого кольору; 5 – світло-сірий супісок із вмістом деревного вугілля та шматків цегли; 6 – суглинок чорного кольору із включеннями значної кількості деревного вугілля, кісток тварин та фрагментів керамічного посуду XV–XVI ст.; 7 – сірий супісок із вмістом каміння вапняку; 8 – сірий супісок; 9 – суглинок темно-сірого кольору із включеннями значної кількості фрагментів цегли, деревного вугілля та керамічного посуду XV–XVI ст.; 10 – суглинок чорного кольору із вмістом значної кількості деревного тліну, шматків цегли, кісток тварин та фрагментів керамічного посуду XV–XVI ст.; 11 – світло-сірий супісок із значною кількістю шматків цегли; 12 – світло-сірий супісок зі вкрапленнями деревного вугілля; 13 – темно-сірий суглинок із вмістом значної кількості деревного вугілля; 14 – суглинок коричневого кольору із вмістом незначної кількості деревного вугілля; 15 – темно-коричневий шар струхлявілого дерева; 16 – прошарок струхлявілого дерева темно-коричневого кольору; 17 – темно-сірий суглинок із вмістом значної кількості фрагментів цегли, деревного вугілля та керамічного посуду XV–XVI ст.

Fig. 3. Stratigraphic section B-B₁ of the southern wall of trench 1: 1 – layer of constructional garbage of light-gray color which consists of large amount of limestone, building mixture and bricks; 2 – concrete tube; 3 – light-brown sand clay with yellow building mixture and limestone; 4 – white marl; 5 – light-gray sand clay with inclusion of charcoal and pieces of bricks; 6 – black clayish soil with inclusion of large amount of charcoal, animal bones and fragments of ceramic ware from XV–XVI centuries; 7 – gray sand clay with inclusion of limestone; 8 – gray sand clay; 9 – dark-gray clayish soil with inclusion of large amount of fragments of bricks, charcoal and ceramic ware from XV–XVI centuries; 10 – black clayish soil with large amount of ruined wood, pieces of bricks, animal bones and fragments of ceramic ware from XV–XVI centuries; 11 – light-gray sand clay with large amount of pieces of bricks; 12 – light-gray sand clay with inclusions of charcoal; 13 – dark-gray clayish soil with inclusion of large amount of charcoal; 14 – brown clayish soil with inclusion of small amount of charcoal; 15 – dark-brown horizon of mouldering wood; 16 – dark-brown horizon of mouldering wood; 17 – dark-gray clayish soil with inclusion of large amount of fragments of bricks, charcoal and ceramic ware from XV–XVI centuries

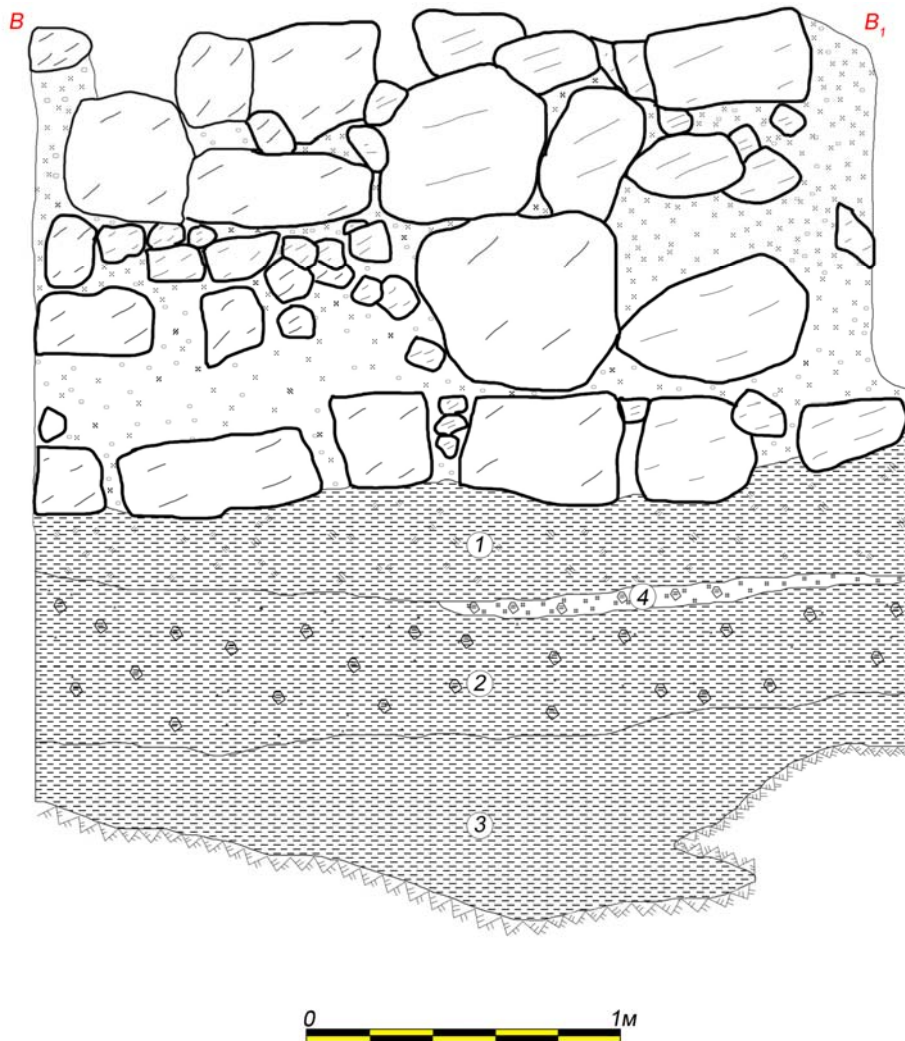

Рис. 4. Стратиграфічний перетин В-В₁ східної стінки траншеї 1: 1 – суглинок чорного кольору із вмістом значної кількості деревного тліну, кісток тварин та фрагментів керамічного посуду XV–XVI ст.; 2 – суглинок темно-сірого кольору із вмістом значної кількості фрагментів цегли, деревного вугілля та керамічного посуду XV–XVI ст.; 3 – світло-сірий супісок; 4 – чорний горілий прошарок деревного вугілля і фрагментів керамічного посуду XV–XVI ст.

Fig. 4. Stratigraphic section B-B₁ of the eastern wall of trench 1: 1 – black clayish soil with large amount of ruined wood, animal bones and fragments of ceramic ware from XV–XVI centuries; 2 – dark-gray clayish soil with large inclusion of fragments of bricks, charcoal and ceramic ware from XV–XVI centuries; 3 – light-gray sand clay; 4 – black burnt horizon of charcoal and fragments of ceramic ware from XV–XVI centuries

королівській владі, об'єднавши їх у так звану Замкову дільницю. На цю територію не поширювалася юрисдикція міських радників. Замкова дільниця разом з іншими належала до Краківського передмістя [Качор, Качор, 2004, с. 64]. Згодом ця частина сучасного Львова одержала назву Жовківського передмістя (так названо з кінця XVIII ст. Волинський шлях). Після утворення “міста в мурах” життя в цій частині не припинялося. Первісно в Жовківському передмісті проживали українські ремісники, які своєю продукцією створювали конкуренцію ремісникам міста. З часом його заселили євреї, на яких не діяли національні

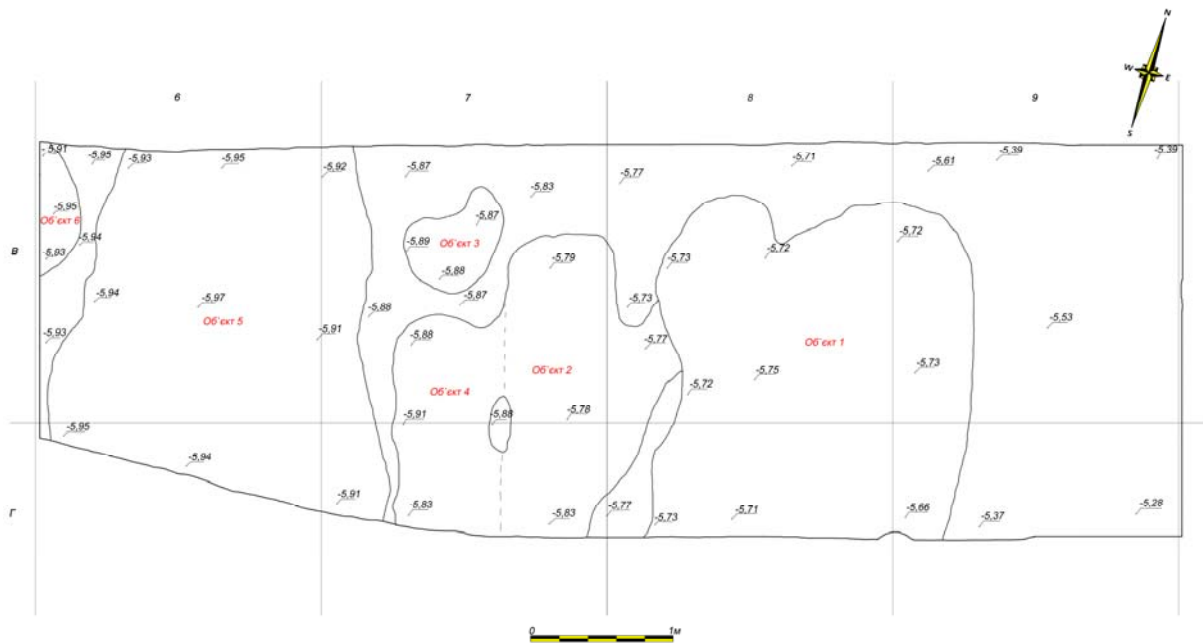

Рис. 5. План траншеї 1 з об'єктами на рівні виявлення
Fig. 5. Plan of the trench with objects on the level of uncovering

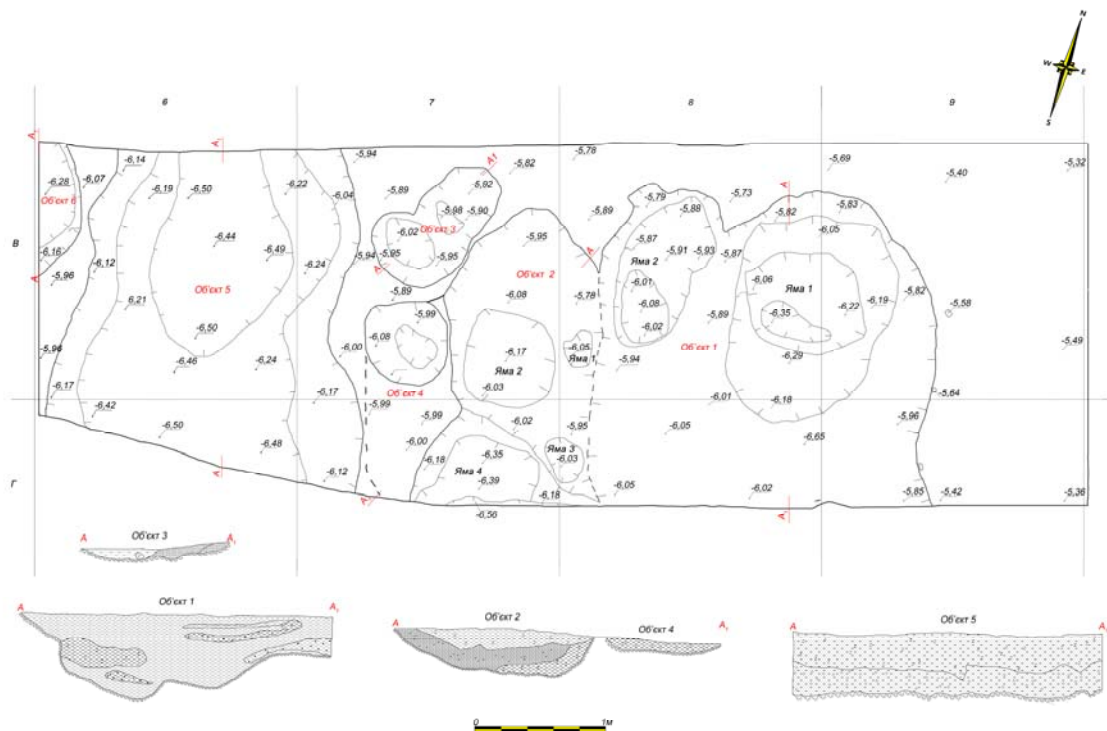

Рис. 6. План траншеї 1 з об'єктами на рівні вибирання заповнення та перетини об'єктів 1-5
Fig. 6. Plan of the trench 1 with objects during the stage of taking out of infill and sections of objects 1-5

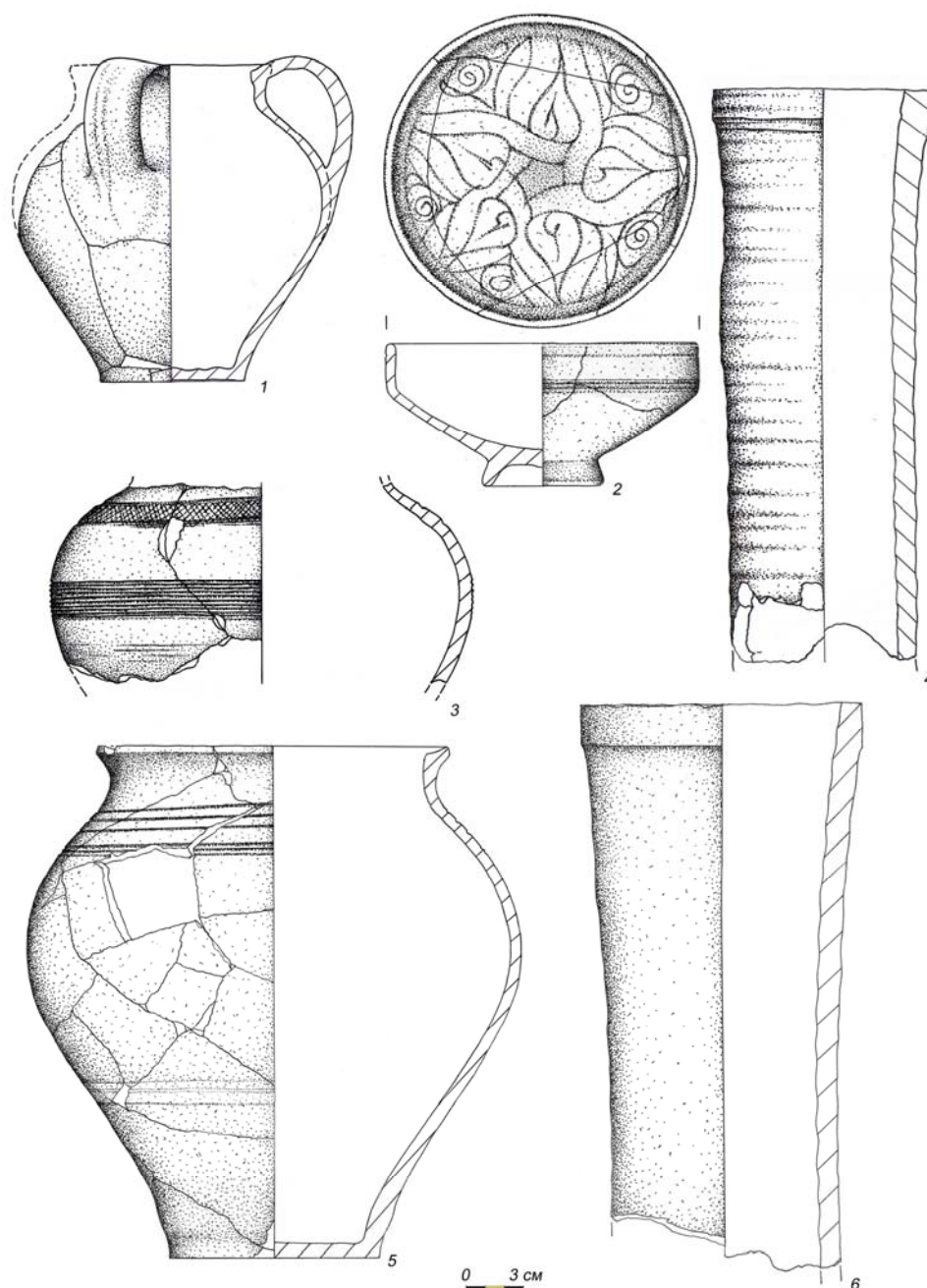

Рис. 7. Керамічний посуд із заповнення об'єкта 1
Fig. 7. Ceramic ware from infill of the object 1

обмеження, характерні для інших частин міста [Шишка, 2002, с. 43]. На другу половину XIV ст. у Львові були сформовані дві єврейські громади – міська та передміська (на Жовківському передмісті), що є винятком для європейських міст, які мали єдиний осередок [Бойко, 2008, с. 15]. Такі умови призвели до того, що на 1774 р. тут існувало 171 єврейський та 188 християнських будинків. А за переписом 1900 р. юдеї становили 53,5 % населення Жовківської дільниці, греко-католики – 16,5 %, римо-католики – 30 % [Енциклопедія Львова, 2008, с. 334]. Тому особливістю Жовківського передмістя стало львівське “гетто”, що

розташовувалося неподалік середмістя на сучасній вул. Підмурній. Варто зазначити, що воно не мало доброї слави серед тогочасних львів'ян [Мельник, 2010, с. 10–11; Krajewski, 1909, s. 45–47].

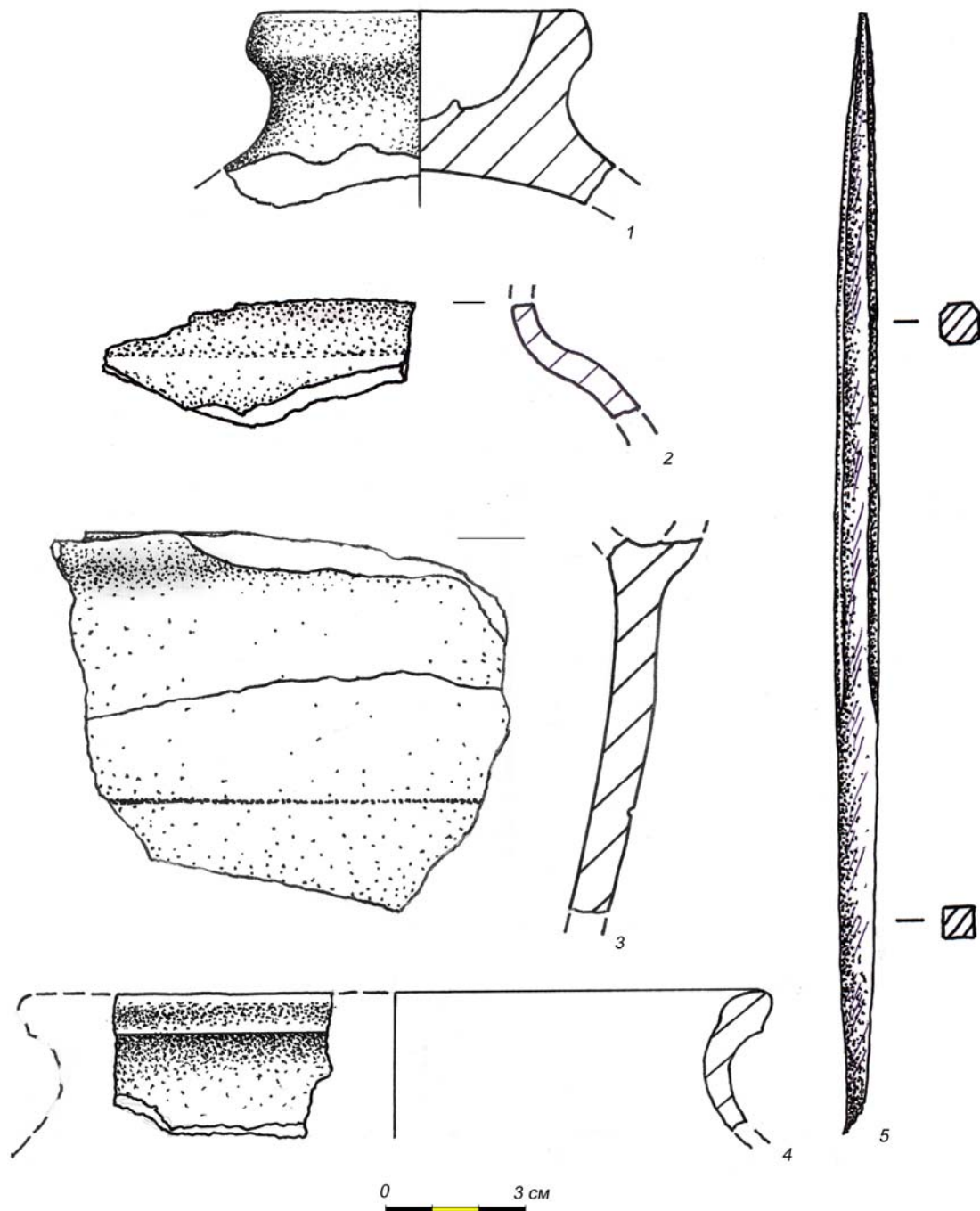

Рис. 8. Фрагменти керамічного посуду (1–4) та металевий виріб (5) із заповнення об'єкта 1
Fig. 8. Fragments of ceramic ware (1–4) and metal artifact (5) from infill of the object 1

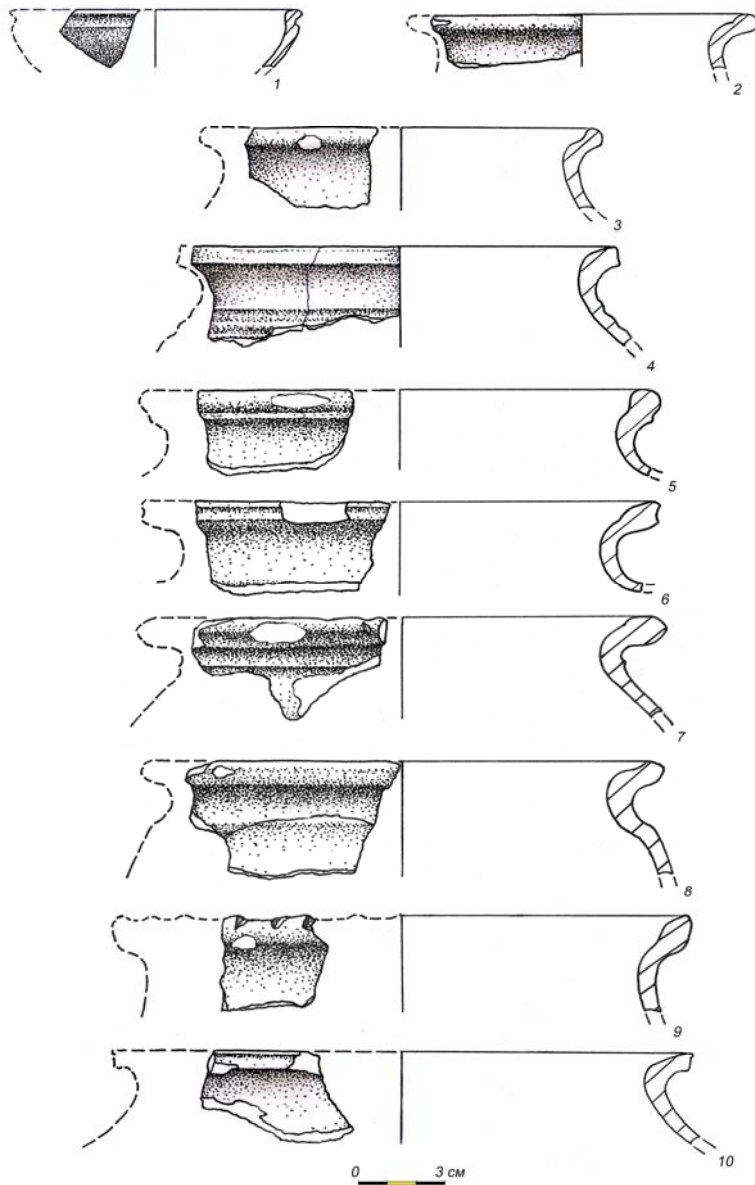

Рис. 9. Фрагменти вінець керамічних посудин із культурного шару
 Fig. 9. Fragment of rims of ceramic ware from cultural layer

лярів (перекупників), гине, як у пащі смока-дракона” [Мельник, 2010, с. 80]. Сучасна назва з’явилася в 1950 р. [Мельник, 2001, с. 48].

Історія археологічних досліджень

Одні з перших археологічних досліджень у Жовківському передмісті пов’язані з реконструкцією храму Святого Миколая в 1925 р. [Терський, 2004, с. 332]. Подальші археологічні роботи з дослідження церкви проведені в 1977 р. Тоді ж встановлено, що храм споруджений не пізніше другої половини XIII ст. [Малевская, Иоаннисян, Могитич, Бучко, 1978, с. 352]. Цінні дослідження, пов’язані з реконструкцією ще однієї сакральної пам’ятки,

Доволі часто в Жовківському передмісті відбувалися єврейські погроми. Зокрема, один із перших зафіксований у 1664 р. [Крип’якевич, 1991, с. 19]. Натомість один з останніх відбувся наприкінці листопада 1918 р., коли українські вояки залишили місто, а польське військо остаточно укріпило свої позиції. Серед військових і цивільного населення відчувалися сильні антиєврейські настрої, що зумовило бойові сутички. За підрахунками, тоді загинули 72 особи, 433 були важкопоранені. Основні події відбувалися у єврейському тепелі, що розміщувався в Жовківському передмісті. Там знищено й пограбовано значну частину єврейських святинь, зокрема підпалено тепель (синагогу прогресистів) [Шишка, 2005, с. 90–91].

Вулиця Підмурна була центром гетто. Вона впродовж останніх століть зазнала низки перейменувань. До 1871 р. мала назву вул. Св. Теодора, хоча водночас побутувала і довша – вулиця з пляцу Краківського на пляц Св. Теодора. Після 1871 р. – вул. Смоча. Тракткування назви знаходимо в путівнику Францішка Бараньського: “Свою назву вул. Смоча отримала жартівливо. Вона мала означати: все, що потрапить до рук тутешніх генд-

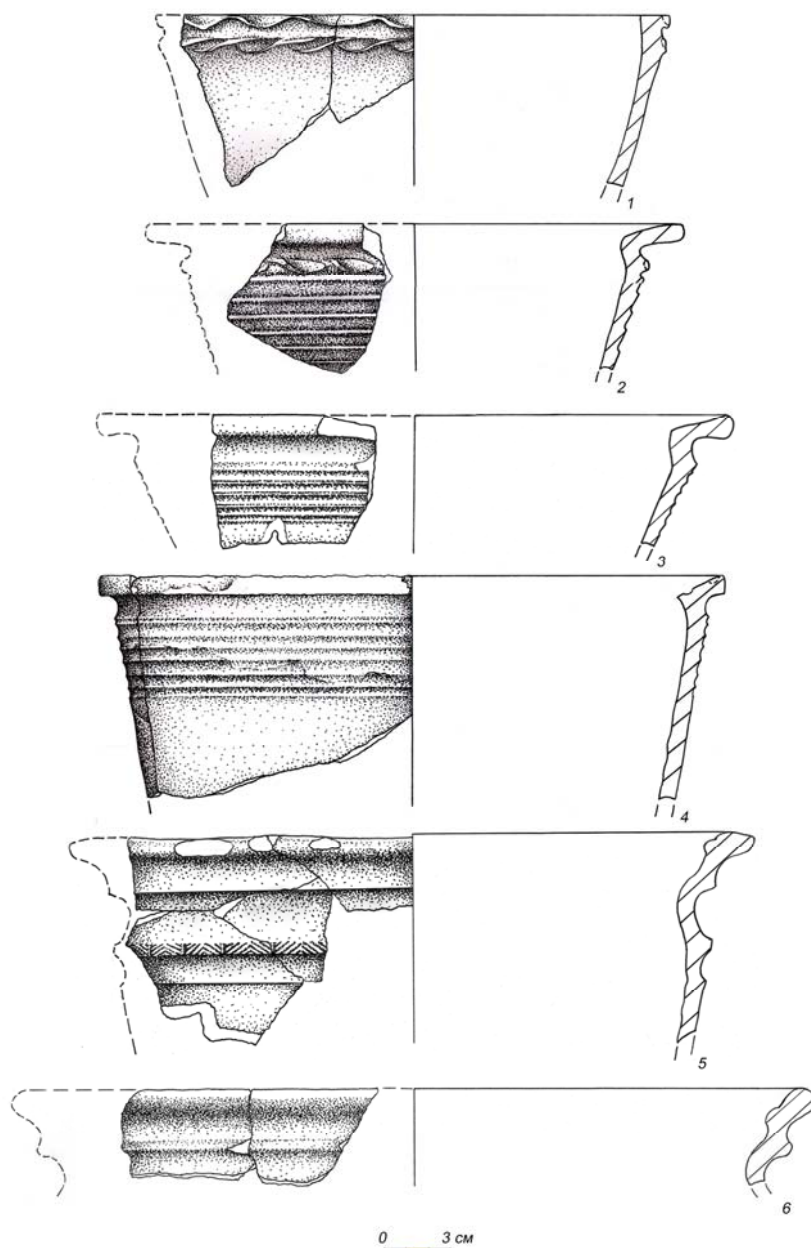

Рис. 10. Фрагменти вінець макітер XIV–XVI ст.
Fig. 10. Fragments of rims of noddles from XIV–XVI centuries

здійснив Р. Багрій у середині 1980-х років. Роботи велися всередині костелу Святого Йоана Хрестителя, де виявлено поховання XIII ст., що дали змогу встановити час спорудження храму [Багрій, 1985, с. 13; 1986, с. 212].

Неподалік досліджуваної ділянки на місці сучасного ринку “Добробут” у 1992 р. проводили масштабні археологічні роботи на площі приблизно в 1 000 м². Під час цих робіт виявлено культурні нашарування та об’єкти V–XVIII ст. [Івановський, 1993, с. 74–75]. У південному напрямку від сучасної ділянки у 2009 р. Львівська експедиція НДЦ “Рятівна археологічна служба” ІА НАН України на чолі з О. Лазурком проводила дослідження на

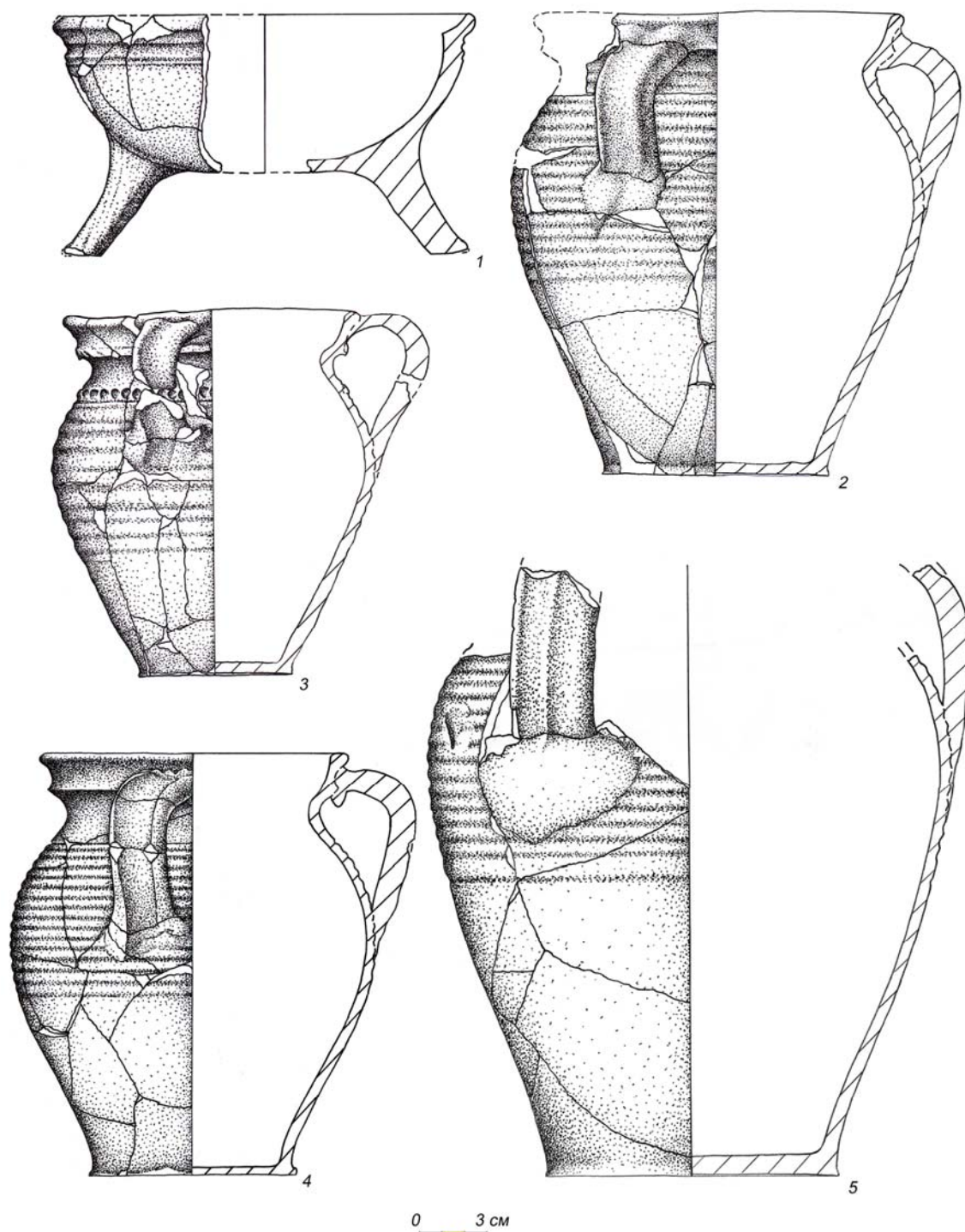

Рис. 11. Керамічний посуд XV–XVI ст.

Fig. 11. Ceramic ware from XV–XVI centuries

пл. Я. Осмомисла, де виявлено залишки дерев'яної дороги та рухомий матеріал XII–XIII ст. [Лазурко, Ткач, Шніцар, Войтович, 2011, с. 215].

Дослідження в межах Жовківського передмістя та неподалік вул. Підмурної здійснені на пл. Старий Ринок – головній площі княжого міста [Крип'якевич, 1991, с. 15–16]. Проведені тут

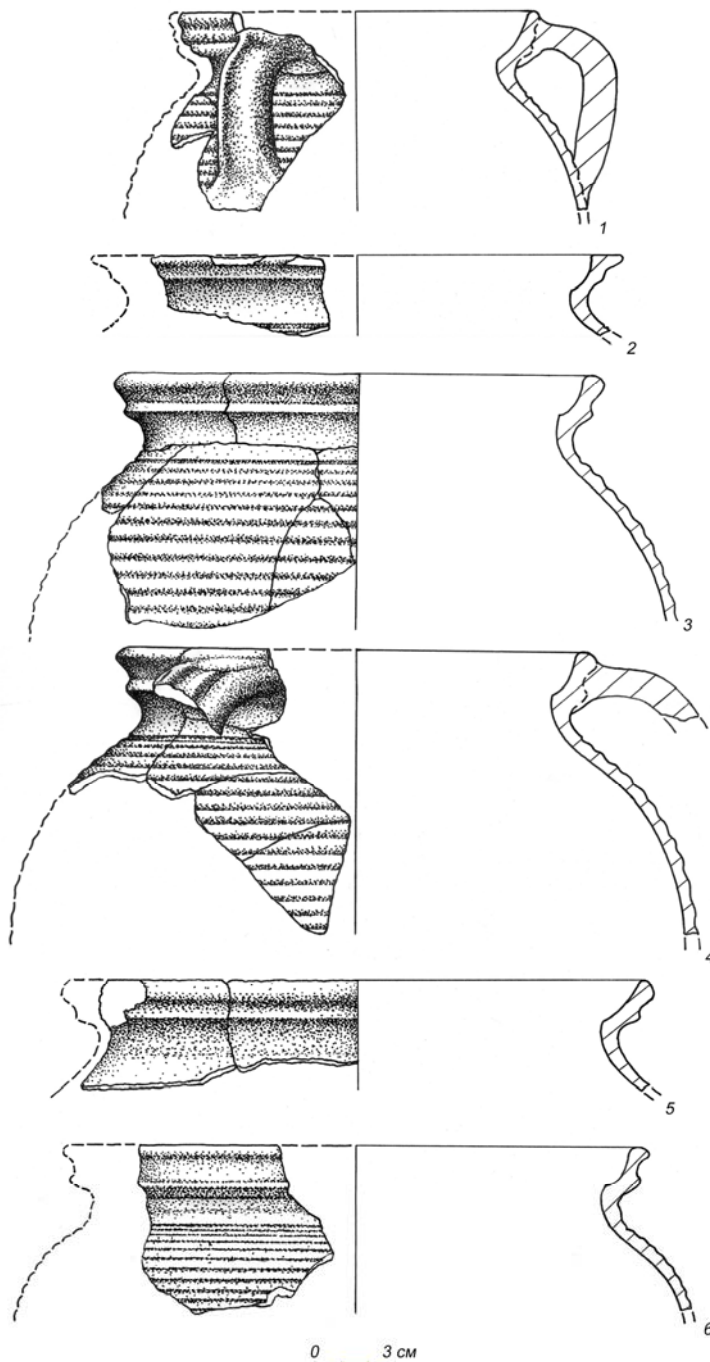

Рис. 12. Фрагменти вінець горщиків XV–XVI ст.
Fig. 12. Fragments of rims of pots from XV–XVI centuries

складало будівельне сміття, яке залягало на глибину 2,5 м. Шар будівельного сміття утворився в результаті розбирання будинків у XIX ст. Під час нагляду встановлено, що в південній частині ділянки залишки колишніх будинків збереглися на рівні підвальних приміщень із цегляним перекриттям стелі. Натомість фундаменти будинку, розміщені в

розкопки в 1997 р. були зумовлені будівельними роботами. На дослідженій площі понад 500 м² виявлені культурні нашарування потужністю до 5 м, які датуються часом від XIII до XIX ст. зокрема. Крім цього, на місці робіт зафіксовано залишки чинбарного комплексу XIV–XVI ст., зібрано різноманітний рухомий матеріал (із кераміки, металу, шкіри, кістки тощо) [Терський, Войнаровський, Овчінников, 2007, с. 295–314].

На основі даних, отриманих під час попередніх археологічних досліджень, проведених безпосередньо поряд із ділянкою за адресою вул. Підмурна, 5, можна стверджувати, що один з основних результатів – виявлення матеріалів давньоруського часу (XII–XIII ст.).

Археологічні дослідження

Площу ділянки дослідження розділено на сітку квадратів, розмірами 2×2 м. Північна сторона одержала цифрові позначення (1–12), західна – літерні (А–Т). За умовний “0,00” взято північно-західний кут будинку № 15 по вул. Б. Хмельницького, що дорівнює 280,20 м у топо-геодезичній системі міста. Рухомий археологічний матеріал фіксувався поглиблено, а в окремих випадках – пошарово. Виявленим мурам та об’єктам надано нумерацію в порядку їх розкриття.

Під час археологічних досліджень на території здійснено нагляд за земляними роботами. У ході будівельних робіт вибрано котлован, який на окремих ділянках сягав глибини 3 м, та залито бетонні сваї під фундаменти медичного центру. На всій площі верхній шар

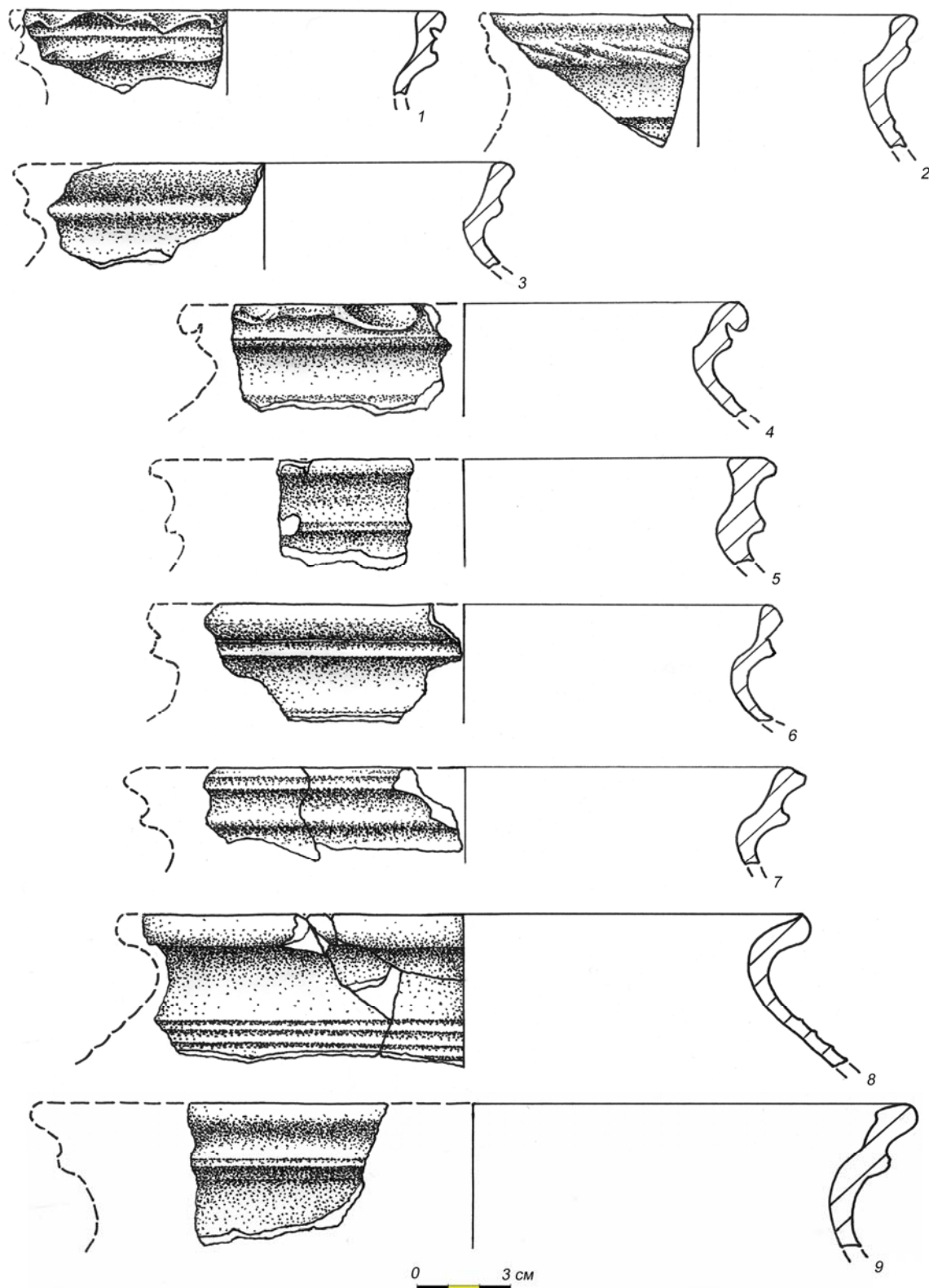

Рис. 13. Фрагменти вінець горщиків XV–XVI ст.
Fig. 13. Fragments of rims of pots from XV–XVI centuries

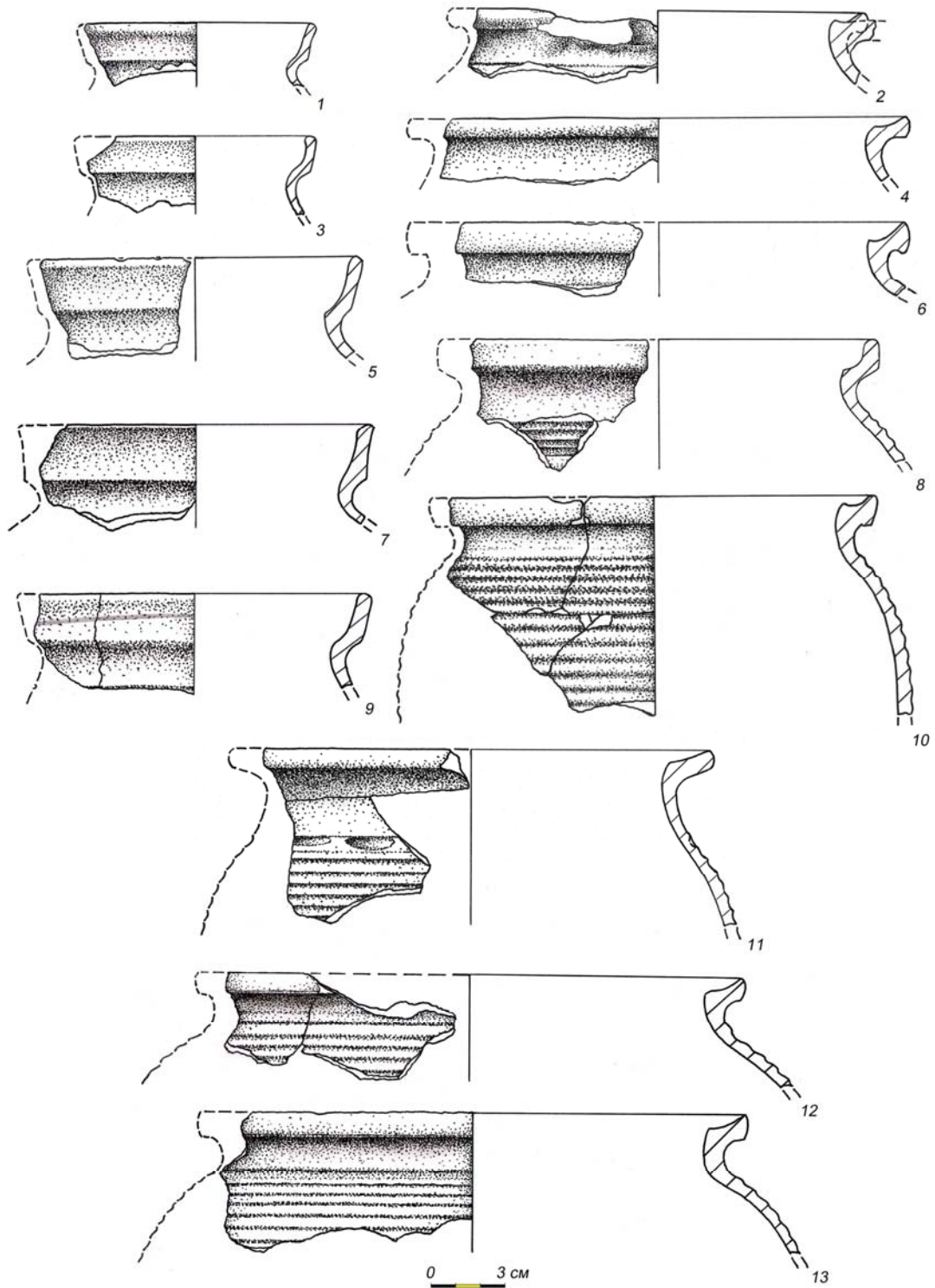

Рис. 14. Фрагменти вінець горщиків XV–XVI ст.
Fig. 14. Fragments of rims of pots from XV–XVI centuries

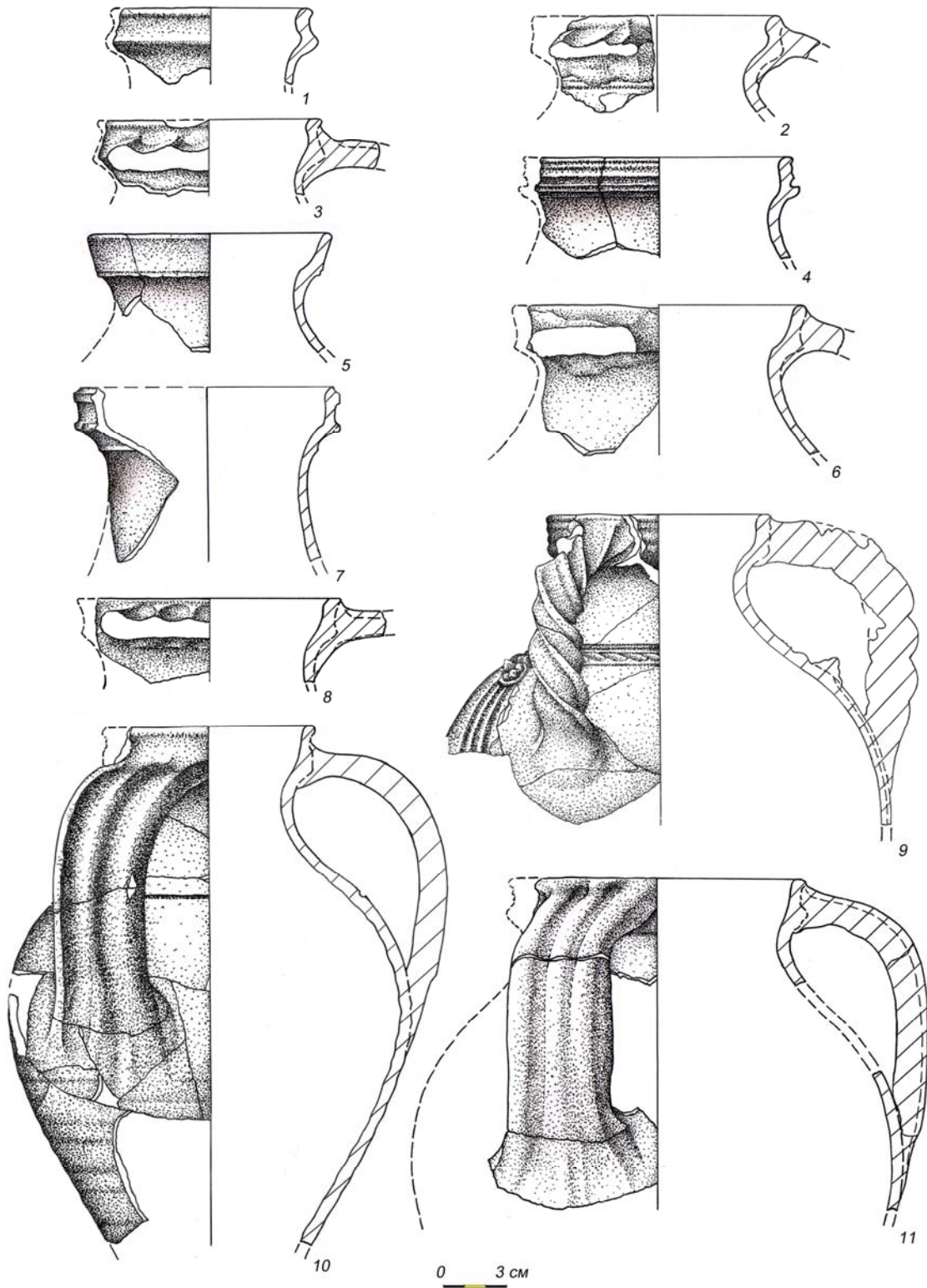

Рис. 15. Фрагменти глеків XV–XVI ст.
Fig. 15. Fragments of pots from XV–XVI centuries

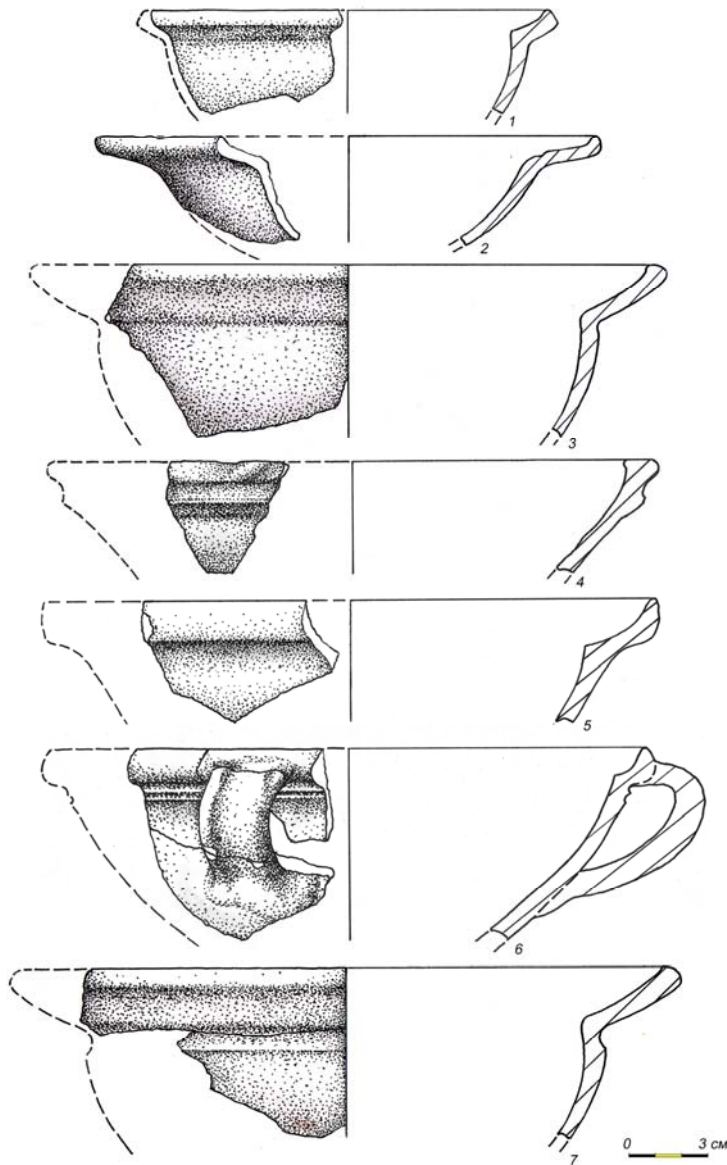

Рис. 16. Фрагменти мисок XV–XVI ст.
Fig. 16. Fragments of bowls from XV–XVI centuries

утворився під час розбирання будинку (рис. 2, шар 1). Нижче залягали шари, пов'язані зі спорудженням фундаментів будинку (рис. 2, шар 3–7). За ними – малопотужні XVII–XVIII ст. (рис. 2, шар 8–15). Найпотужніші культурні нашарування датуються XV–XVI ст. Завтовшки вони до 1,8 м і найкраще зафіксовані в північному стратиграфічному профілі (рис. 2, шар 16–23).

Ділянка розташована на правому березі р. Полтви, що спричинило сильну вологість ґрунтів, починаючи з глибини 3,5 м. Це сприяло й тому, що виявлені вироби зі шкіри та металеві речі добре збереглися. Окрім цього, шари XV–XVI ст. насичені значною кількістю кісток свійських тварин. Стратиграфічні шари XV–XVI ст. не однорідні – різняться

північній частині ділянки, практично повністю розібрані, а їхні залишки зафіксовані на рівні підшви. Наглядаючи за забурюванням паль під фундаменти, вдалося встановити, що від рівня дна котловану і нижче залягають непорушні культурні нашарування потужністю 2–3 м (до 6 м від рівня умовного “0,00”). Такі спостереження дають змогу зробити висновки, що нижче рівня будівництва будинків XIX ст. збереглися більш ранні культурні нашарування, не зруйновані австрійською забудовою. Окрім цього, під час забурювання паль встановлено, що по периметру досліджуваної площі материк представлений у вигляді мергелю сіро-молочного кольору.

Траншея 1 закладена в північній частині ділянки у кв. 6–10/В–Г, розмірами 10×2,6 м. Рівень поверхні під траншею 1 залягав нерівномірно на глибині 1,95–2,6 м від рівня умовного “0,00”. Такі коливання утворилися під час земляних робіт будівельників (вибирання котловану). А отже, культурний шар XIX ст. був повністю зруйнований.

Нашарування ґрунту в межах усієї траншеї простежено до материка, який виступив на глибину 5,3 м у східній частині траншеї і на 6,0 м – у західній. Верхній шар представлений завалом будівельного сміття, що

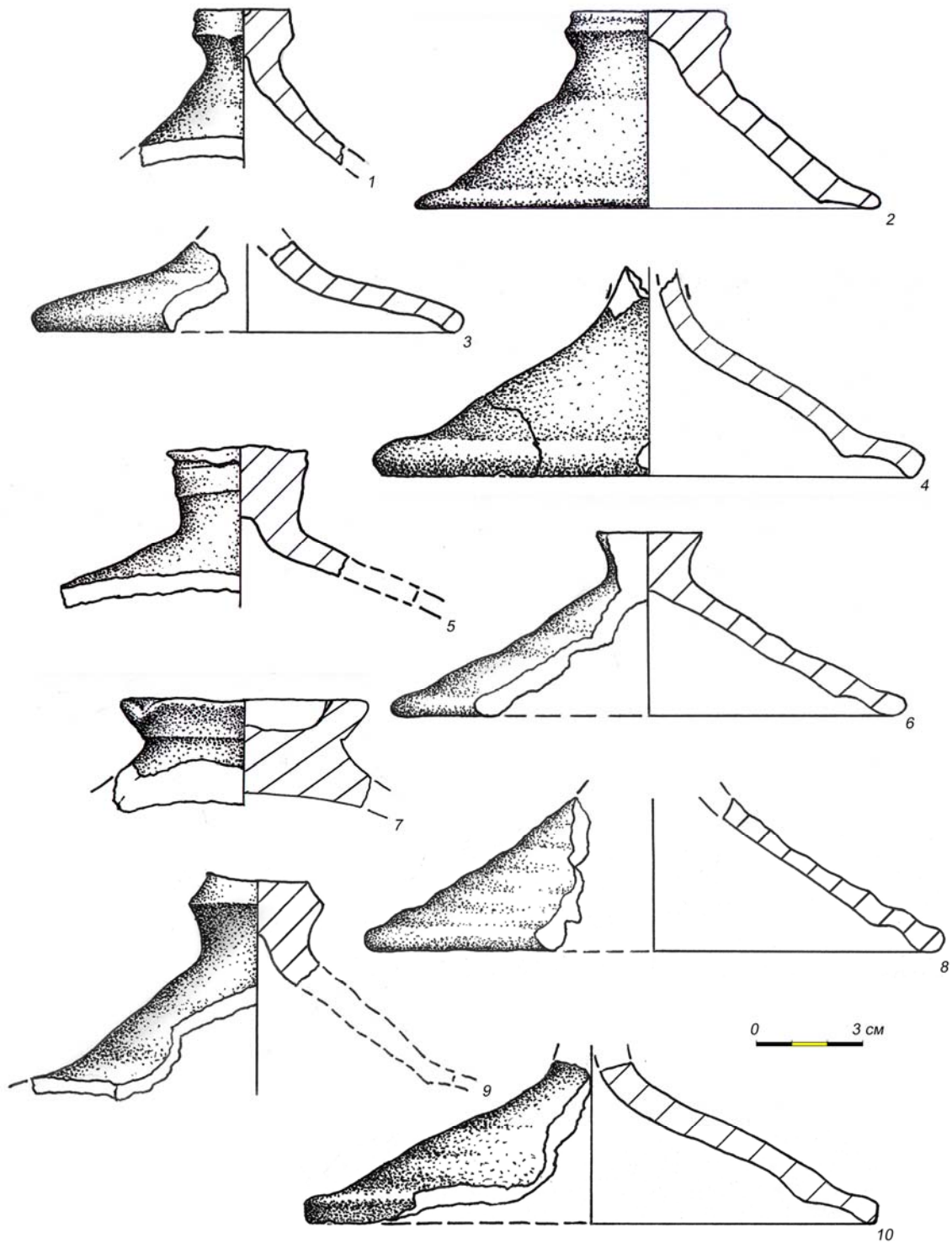

Рис. 17. Фрагменти покришок XV–XVI ст.
Fig. 17. Fragments of caps from XV–XVI centuries

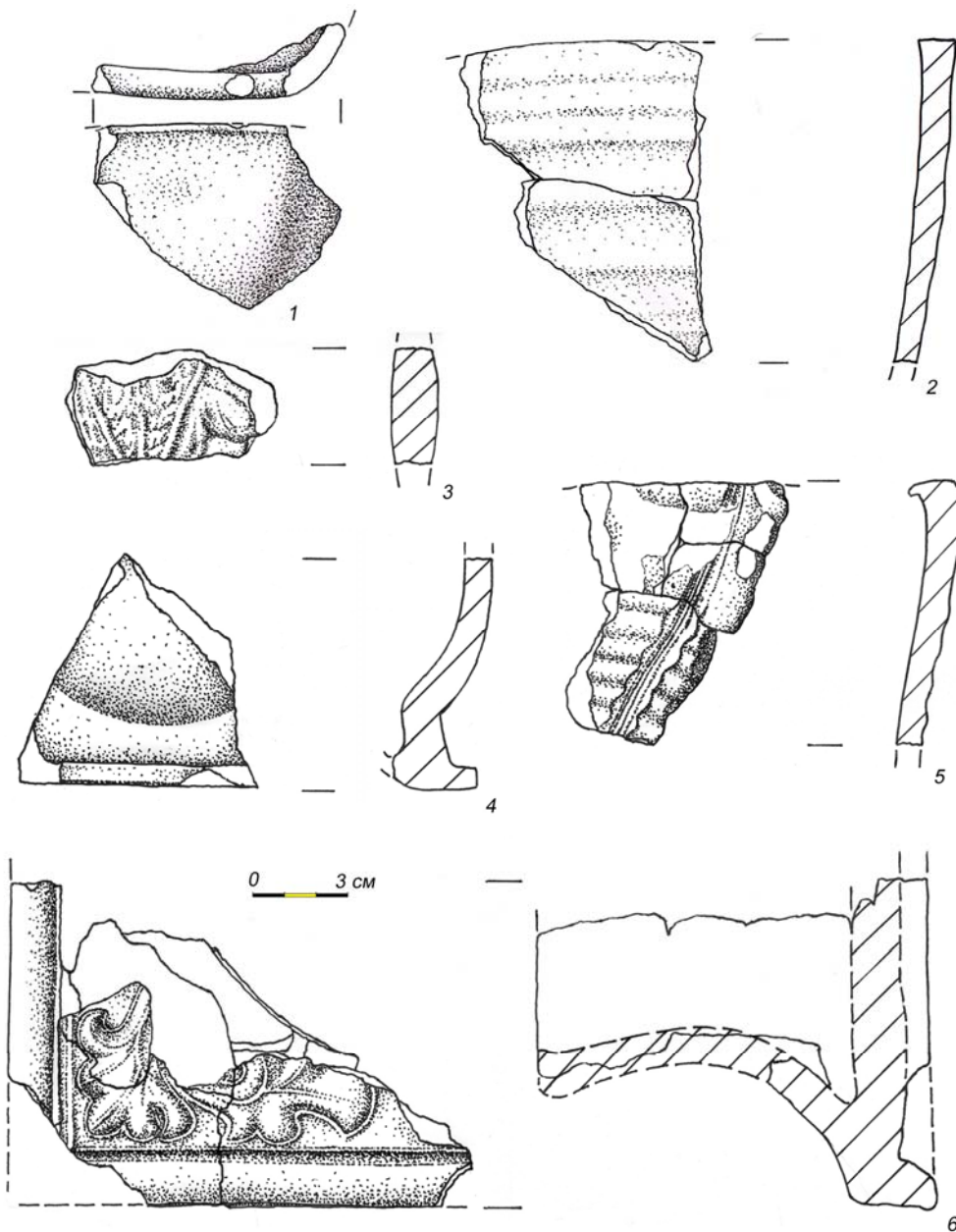

Рис. 18. Фрагменти кахель XV–XVI ст.

Fig. 18. Fragments of tiles from XV–XVI centuries

структурою, присутністю чи відсутністю певних вкраплень. Верхній шар XVI ст. характеризується вмістом значної кількості перегною та гілок дерев (переважно берези) (рис. 2, шар 17; фото 12). На глибині 5,3–5,5 м зафіксований локальний шар, що залягав у західній частині траншеї та характеризувався вмістом жирного суглинку зі значною кількістю артефактів (рис. 2, шар 20). Тут, зокрема, виявлено розвали декількох посудин XV–XVI ст., шкіряне взуття та кілька фрагментів цегли-пальчатки. Нижні культурні шари відзначаються зменшенням кількості рухомих артефактів і переходом від суглинків до супісків, які перекривали материк, представлений мергелем сірого кольору.

Муровані субстанції

На глибині 2,5 м і 3–3,2 м виявлено коронки двох вертикальних мурів (№ 1, 2) австрійського будинку, збудовані паралельно вул. Підмурній.

Мур 1 – поперечний мур будинку XIX ст., виявлений на глибині 2,5–2,7 м у кв. 10/В. Виготовлений із різноформатного каміння-пісковіку та вапняку, покладений на піщано-вапняний сіро-кремовий міцний розчин. Кладка рядова (рис. 4). Верхня частина муру виготовлена відкритим способом, свідчення чого – траншея завширшки 0,8 м, добре помітна в північній стінці та залягає на глибину 3,9 м. Нижня частина муру збудована закритим способом. Ширина відкритого в межах траншеї сягає 1,35 м. Його підшва лежить на глибині 4,2–4,3 м, на рівні шару чорного суглинку із вмістом шматків дерева та кераміки XV–XVI ст.

Мур 2 – поперечний мур будинку, виявлений на глибині 3–3,2 м у кв. 7/В-Г. Виготовлений із різноформатного каміння пісковіку та вапняку. Розчин піщано-вапняний сіро-кремового кольору, слабо міцний. Кладка рядова. Товщина муру – 1,9 м. Мур 2 розібраний практично до підшви, яка залягає на глибину 3,8 м. Всього від муру 2 збереглося дві нижні верстви. Його підшва лежить на культурному шарі, ідентичному муру 1. Для дослідження нижніх культурних нашарувань у межах траншеї мур 2 було розібрано.

У північній стінці траншеї, в її західній частині, на одній глибині з муром 2 виявлено декілька масивних грубо оброблених каменів пісковіку та вапняку, які могли належати підшві повздовжнього муру австрійського будинку або ж становити залишки після його розбирання (рис. 2). Окрім цього, один із каменів лежав на дерев'яній дошці, яка могла залишитися тут від спорудження фундаменту будинку.

На площі від південно-східного кута муру 1 до північно-західного кута траншеї на глибині 3,55 м (у східній частині траншеї) та 4,3 м (у західній) виявлено дерев'яний водогін, виготовлений із прямокутних колод твердого дерева (можливо, дуб). Середина колоди видовбана, прямокутної форми. Розмір отвору сягає 15×17 см. Товщина стовбура – 28 см, висота – 24 см. Зверху дерев'яний водогін щільно накривала покрішка, виготовлена із дошки розмірами 27–29×4 см. Найкраще збережена покрішка у кв. 8-9/Г мала загальну довжину 2,28 м. Натомість на всій іншій площі водогону була або сильно пошкоджена, або ж відсутня взагалі. Загальна довжина відкритого в межах траншеї водогону сягає 8,2 м (фото 10). У кв. 9/Г виявлено місце стику між двома дерев'яними трубами, з'єднаними між собою у пазову конструкцію. Нижній паз однієї труби завдовжки 20 см, завширшки 20 см, товщина стінок – 2 см. Він щільно примикає до кінця іншої (фото 11). Така конструкція кріплення забезпечувала добру фіксацію між собою двох труб й унеможлиблювала протікання води. В середині водогону рухомого матеріалу не виявлено.

Мур 1 перерізає водогін у південно-західному куті траншеї, а мур 2 лежить вище від нього. Це свідчить про те, що він функціонував тут раніше від забудови ділянки в XVIII–XIX ст. У західній частині траншеї він врізається в культурні шари XV–XVI ст. Тому його варто датувати не раніше XVII ст. Подібний водогін виявлено під час досліджень на пл. Старий Ринок. Він залягав на глибину 3,3–3,5 м відносно сучасної поверхні. Така глибина залягання наближена до нашого. Крім цього, виявлений там керамічний матеріал датований першою половиною XVII ст. [Терський, Войнаровський, Овчінніков, 2007, с. 296–297].

У південно-західній частині траншеї у кв. 6/Г та частково 7/Г відкрито одну (північну) сторону дерев'яної споруди каркасно-стовпової конструкції (рис. 3), збудованої на зрубній основі – підшві. Нижні колоди входили у зруб прямокутної форми. Товщина поперечної колоди становила 18 см, висота – 14 см. Висота повздовжньої сягала 20 см. Зверху на зрубній основі лежали два ряди дощок, які зі середини опиралися на вертикальний стовп прямокутної форми розмірами 10×8 см, верх якого виявлений на глибині 3,57 м і виступав вище від верхньої дошки на 20 см. Верхня дошка залягала на глибині 3,76 м, натомість нижня – 4,01 м. Їхні розміри: висота – 20 см, товщина – 6,5 см. Дерев'яна конструкція виготовлена з дерева

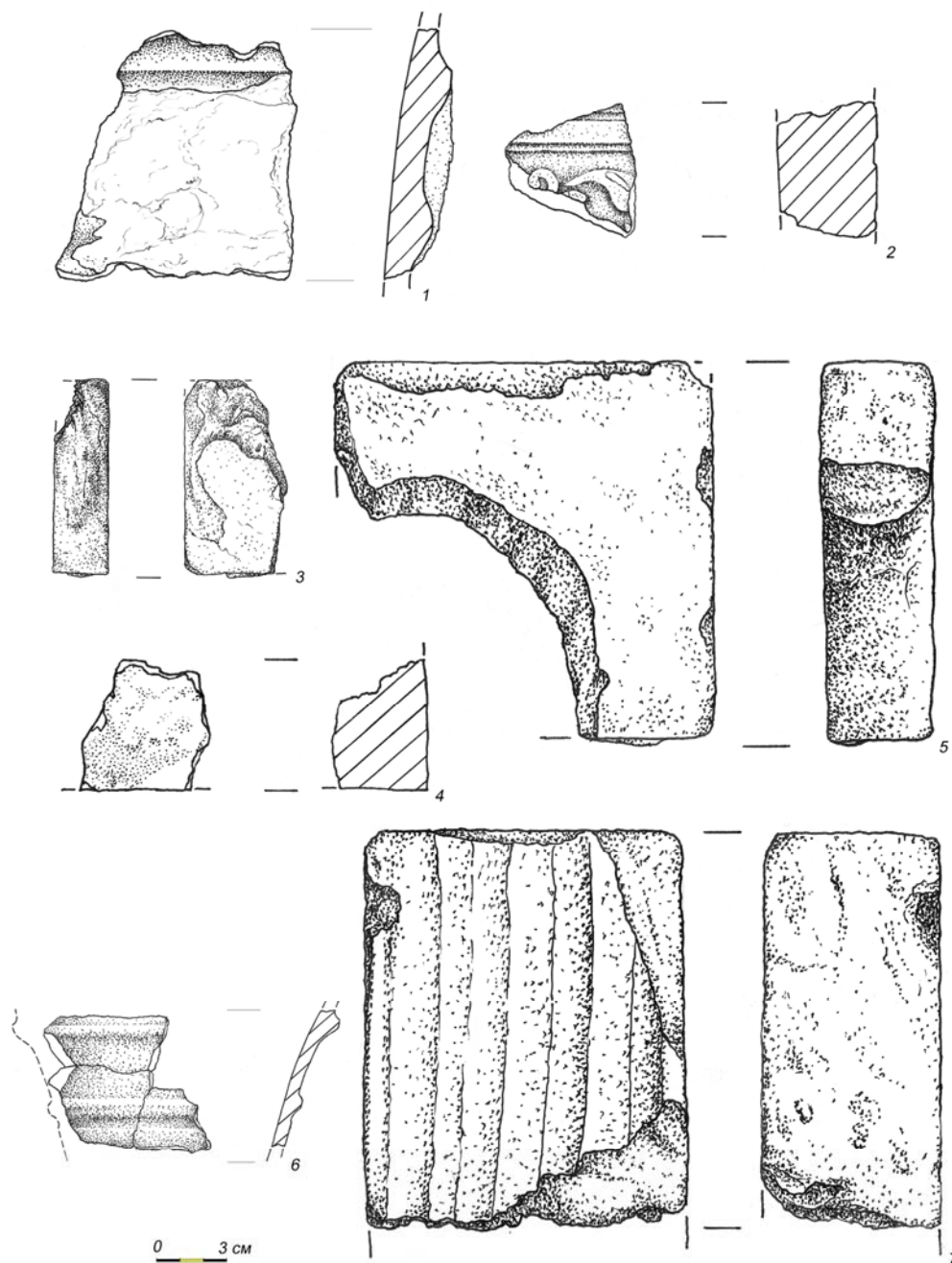

Рис. 19. Фрагменти будівельної кераміки XV–XVI ст.

Fig. 19. Fragments of building ceramic from XV–XVI centuries

твердої породи (можливо, дуб). Загальна довжина відкритої дерев'яної конструкції по лінії захід–схід сягає 3,75 м (фото 13). Верхні нашарування споруди складаються із сіро-коричневого шару будівельного сміття. У середині рухомого матеріалу не виявлено. З огляду на те, що дерев'яна споруда та водогін перебувають у межах одних культурних нашарувань і збудовані на одній осі (південний схід – північний захід), це може свідчити про їхню одночасність і датуватись XVII ст.

Археологічні об'єкти

У межах траншеї 1 виявлено шість заглиблених об'єктів, що добре виділялися на рівні материка (фото 14). Материк виступав на глибину 5,3–6 м із пониженням у західному напрямку. Частина зафіксованих об'єктів виходить за межі траншеї, що унеможливило їхнє повне відкриття, оскільки траншея із трьох сторін обмежена попередньо встановленими будівельниками залізобетонними сваями. До них належать об'єкти № 1, 2, 4, 5, 6.

Об'єкт 1 виявлений у кв. 8-9/В-Г на глибині 5,66–5,75 м (рис. 5). Перш ніж його контури чітко окреслилися, на рівні виявлення над ним знайдено один великий горщик, покришку, дрібні фрагменти керамічного посуду та дві практично повністю збережені керамічні водогінні труби (рис. 7, 2, 4–6). Усі ці знахідки сконцентровані в центральній та південно-західній частині об'єкта. Об'єкт 1 – це підпрямокутної форми яма, південна стінка якої виходить за межі траншеї. Північно-західний кут своїм заповненням дещо відрізнявся від іншої частини відкритого об'єкта. Як згодом виявилось, це більш ранній об'єкт (яма 2), перерізаний об'єктом 1. Отже, початкова форма об'єкта 1 – видовжено-овальна, яка наклалася на інший об'єкт. Це і надало йому неправильної прямокутної форми.

Заповнення об'єкта на рівні виявлення представлено суглинком сірого кольору із вкрапленням кісток свійських тварин і дрібних фрагментів керамічного посуду, який становив основну масу заповнення ями (рис. 6). Нерівномірно на різних глибинах залягали лінзи світло-сірих і темно-сірих суглинків із вмістом дрібних шматків вугликів чи мергелю. Однак ці лінзи не охоплювали всієї глибини заповнення об'єкта, а були сконцентровані в північній та південній частині. Натомість центральна частина об'єкта 1 представлена однорідним сірим суглинком (фото 15).

Після вибирання заповнення об'єкта встановлено, що він мав неправильно овальну форму розмірами 2,65×2,40 м, пологі стінки та досить рівне дно. На рівні дна в північно-східній частині розміщена наближена до овальної форми **яма 1**, видовжена по лінії північ–південь, розмірами 1,75×1,30 м із пологими стінками та нерівним дном, завглибшки 0,35 м від рівня дна об'єкта (рис. 6). Дно об'єкта залягало нерівномірно на глибину 0,6–0,9 м від рівня виявлення. Уздовж східної стінки об'єкта 1 на рівні материка зафіксовано на відстані 0,36 м та 0,55 м три струхлявілі кілки прямокутної форми розмірами 5×4, 3×3 і 3×3 см. Найімовірніше, виявлені сліди від кілків були залишками огорожі, що оточувала об'єкт 1. На відміну від східної стінки, контури західної були розмитими та зливалися з об'єктом 2.

Яма 2 виявлена у кв. 8/В на глибині 5,75 м (рис. 6). На рівні виявлення вона слабо виділялася із контурів об'єкта 1 більш світлішим забарвленням заповнення. Частково перерізна об'єктом 1 зі східної сторони, а з західної до неї примикає східна стінка об'єкта 2. Яма 2 у плані видовженої овальної форми, розмірами 1,3×0,6 м, із прямими стінками та пологим дном, завглибшки 0,27 м, що понижується у південному напрямку. Заповнення однорідне, складається із суглинка сірого кольору.

У заповненні ями на глибині 0,1 м від рівня виявлення об'єкта 1 зафіксовано розвал горщика світло-коричневого кольору випукло-яйцеподібної форми (рис. 7, 1). Виявлений горщик за формою та виконанням вінець подібний до знайденого в об'єкті 1. Відмінність між ними в тому, що виріб із ями 2 значно менших розмірів, а також на його тілі збереглася стрічкова ручка, відсутня на іншому виробі. Можна припустити, що яма 2 дещо раніша за об'єкт 1, який згодом частково перерізав її заповнення. Виявлений у ямі матеріал дозволяє датувати об'єкт кінцем XIV – першою половиною XV ст. і функціонально визначити його призначення як господарське.

У заповненні об'єкта 1 виявлено значну кількість рухомого матеріалу, представленого керамічними та металевими виробами. Перші складаються із будівельної кераміки (згаданих двох труб) і посуду. Дві глиняні труби світло-коричневого кольору циліндричної форми, із дещо розширеною однією стороною та вертикально зрізаними краями. У двох випадках протилежна сторона пошкоджена, що не дозволяє визначити первісну довжину виробів (рис. 7, 4, 6). Хоча на основі повністю збережених виробів із вул. Б. Хмельницького можна

припустити, що їхня довжина становила 35–36 см [Войтович, Войтович, 2014, с. 145–146, рис. 48–49]. Зовнішня поверхня труб старанно заглажена, внутрішня – із добре помітними кругами, що утворилися під час формування виробів. Діаметр керамічних труб – 9,4–11,2 см і 11–14 см із загальною довжиною 27,8 см і 29 см.

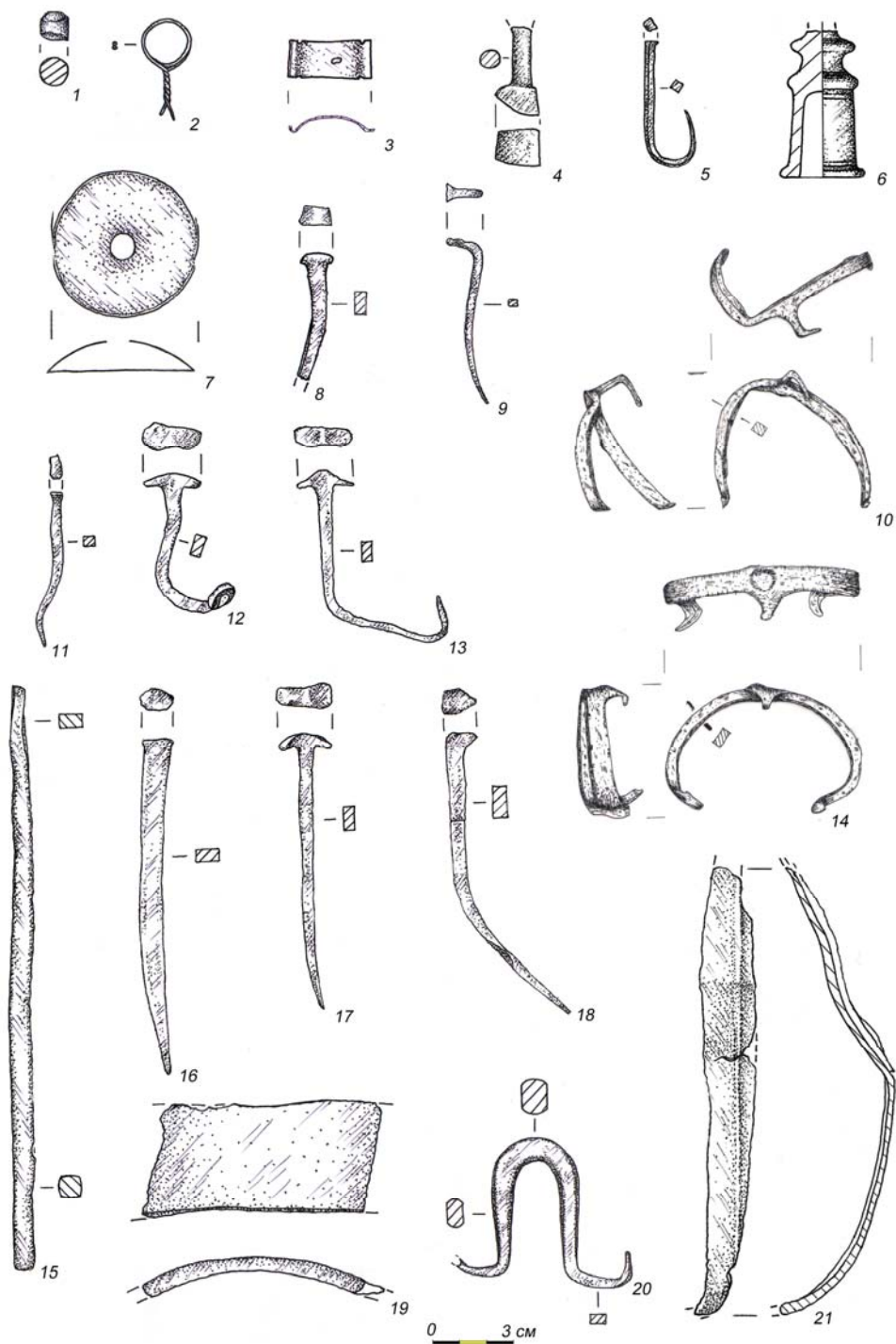

Рис. 20. Мегалеві вироби
Fig. 20. Metal artifacts

З усіх виявлених у заповненні знахідок найкраще представлений посуд, який складався із фрагментів горщиків, амфор, макітер і покришок. Зафіксовано горщик, форму якого вдалося повністю реконструювати, та 19 уламків від інших посудин. Посуд виготовлений із добре відмудленої керамічної маси з домішкою значної кількості середньозернистого піску. Випал добрий. Поверхня знахідок світло-коричневого, сірого та чорного кольорів. Повністю збережений горщик світло-коричневого кольору випукло-яйцеподібної форми із прямими вінцями, краї яких дещо відхилені назовні та горизонтально зрізані, добре виділеною увігнутою шийкою та невеликим плоским дном (рис. 7, 5). На переході шийки у тулуб зовнішня поверхня орнаментована п'ятьма заглибленими горизонтальними смугами. Крім збереженого горщика, привертає увагу орнамент ще одного виробу, де верхня частина плічок декорована у верхній частині горизонтальною смугою штампованих косих ліній, перехрещених між собою. Нижче на максимальній опуклості тіла посудини нанесено дев'ять заглиблених горизонтальних смуг (рис. 7, 3).

Із загальної кількості виявлених фрагментів горщиків виділяються декілька уламків (одне денце та боковина), керамічна маса яких відповідає виробам давньоруського часу (рис. 8, 2). А також два фрагменти вінець, які за керамічною масою та виглядом виконання датуються кінцем XIII – першої половини XIV ст. (рис. 8, 4).

Окрім горщиків, найкраще представлені покришки (дві одиниці). Для них спільною ознакою є масивна округла ручка з піднятими вгору, горизонтально зрізаними чи заокругленими бортиками, внаслідок чого всередині формується заглиблення (рис. 8, 1).

Повністю збережена миска такої форми: масивне денце на кільцевому піддоні кріпилося до стінок конічної форми, а її вінця, підняті вгору, прямі із заокругленими краями. Внутрішня поверхня виробу вкрита зеленою поливою та орнаментована заглибленим мотивом у вигляді квітки із п'ятьма пелюстками (рис. 7, 2). Подібна миска на кільцевому піддоні з повністю збереженим профілем виявлена неподалік досліджуваної ділянки у шурфі 4 на вул. Б. Хмельницького у Львові та датується XIV–XV ст. [Войтович, Войтович, 2014, рис. 41]. Такі ж часто знаходять під час археологічних досліджень на Півдні України, зокрема у Криму, їх функціонування припадає на XIV – початок XV ст. [Гаврилов, Майко, Семенов, 2014, рис. 1, 3; Яшаева, 2012, с. 146, рис. 4].

Доволі складно говорити про форму амфор і макітер (рис. 8, 3), оскільки вони збережені фрагментовано. Відзначимо, що керамічна маса виявлених частин амфор відзначається добре відмуденою, із домішкою ледь помітного дрібнозернистого піску, глиною та поверхнею цеглястого кольору.

Металеві вироби, порівняно з керамікою, становлять нечисленну групу речей і представлені трьома добре збереженими предметами, виготовленими з чорного металу. Це – цвях прямокутної в перетині форми, фрагмент пластини і штир у перетині прямокутної форми, із звуженими кінцями, один з яких овальний у перетині (рис. 8, 5).

Зважаючи на особливості об'єкта 1 та рухомий матеріал, його можна інтерпретувати як яму господарського призначення, що датується першою половиною XV ст. Оскільки виявлений рухомий матеріал, зокрема кераміка, побутував упродовж кінця XIV–XV ст., чітким індикатором тут стали керамічні водогінні труби, які з'явилися у вжитку на початку XV ст. (1407). Про час спорудження водогонів залишено згадку у “Хроніці міста Львова” Дениса Зубрицького: “1407 – ... Цього року бурмистр Петро Штехер вперше провів воду до міста глиняними трубами з джерела, що було на шпитальному ґрунті” [Зубрицький, 2002, с. 66]. Ймовірно, керамічні водогони були споруджені у Львові на декілька років раніше, проте не утвердилися у водогінній справі й досить швидко їх замінили на дерев'яні труби, які функціонально виявилися значно надійнішими та дешевшими [Charewiczowa, 1934, s. 7–8, 14]. А отже, досліджений об'єкт датуємо першою половиною XV ст., тобто часом побутування керамічних водогонів.

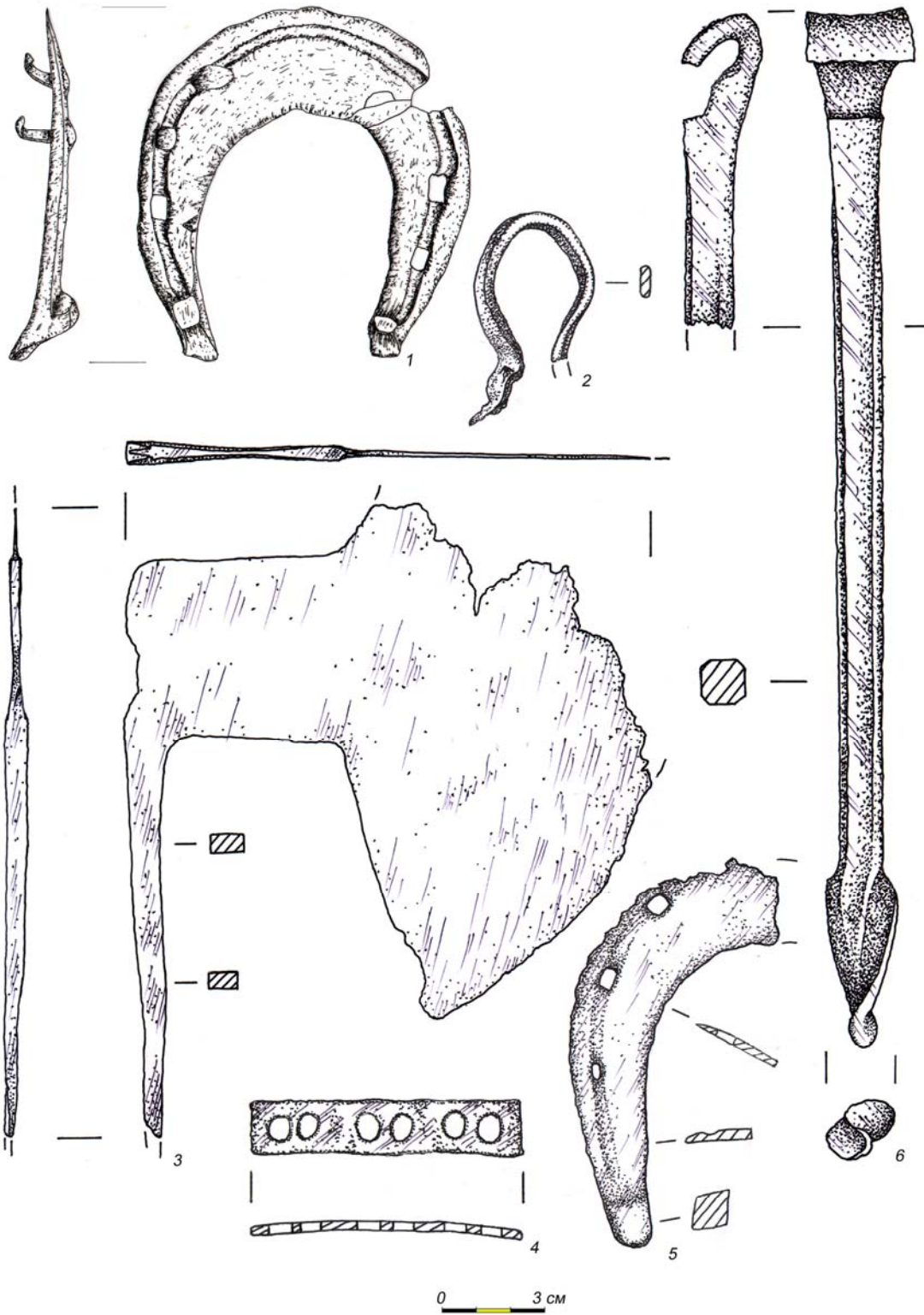

Рис. 21. Металеві вироби
Fig. 21. Metal artifacts

Об'єкт 2 простежено у кв. 7-8/В-Г на глибині 5,8 м (рис. 5). У плані форма об'єкта видовжено-прямокутна. Південна частина виходить за межі траншеї, східна – примикає до об'єкта 1, західна – до об'єкта 4, північно-західна розміщена на відстані 0,03–0,10 м від об'єкта 3. Розміри становлять 2,3×1,2–1,5 м, завглибшки 0,3–0,6 м. Стінки пологі, дно нерівне, завглибшки 0,3 м. На рівні дна виявлено чотири овальні ямки різної величини (рис. 6).

Яма 1 виявлена на межі з об'єктом 1, при східній стінці об'єкта 2. Форма – неправильно овальна, розміри – 0,3×0,2 м, із пологими стінками та нерівним дном, що залягало на глибині 0,1 м відносно дна об'єкта 2.

Яма 2 виявлена на відстані 0,06–0,10 м у західному напрямку відносно ями 1. Вона овальної форми, діаметром 0,7 м, стінки пологі, дно рівне, завглибшки 0,1–0,15 м відносно дна об'єкта.

Яма 3 виявлена у кв. 8/Г у південно-східній частині об'єкта 2, на межі при східній стінці. Форма – наближена до овальної, розміри – 0,28×0,34 м, стінки та дно пологі, завглибшки 0,13 м від дна об'єкта 2.

Яма 4 розташована у кв. 7/Г у південній частині об'єкта. На відміну від трьох попередніх, досліджена частково, оскільки її південна частина виходить за межі траншеї. Вона неправильно овальної форми, із прямими стінками та рівним дном. Розмірами 1,4×0,8 м, завглибшки 0,4 м відносно дна об'єкта 2.

У заповненні об'єкта виявлено незначну кількість рухомого матеріалу (дев'ять одиниць), представленого дрібними уламками керамічного посуду та фрагментом залізного цвяха. Уламки посуду належать боковинам амфор і горщиків. Амфори виготовлені з добре відмуленого керамічного тіста із домішкою дрібнозернистого піску. Випал фрагментів добрий, поверхня цеглястого кольору. На одній з боковин нанесено орнамент у вигляді горизонтальних заглиблених смуг. Натомість поверхня фрагментів боковин горщиків (чотири одиниці) сірих відтінків, рідше – світло-коричневих. На основі характеристик керамічної маси та зовнішніх ознак уламків посуду виявлений матеріал датуємо XIV–XV ст. Об'єкт 2 інтерпретуємо як об'єкт господарського призначення.

Об'єкт 3 зафіксований у кв. 7/В на глибині 5,83–5,88 м відносно умовного “0,00”, на відстані 0,1 м на північний схід від об'єкта 2 та 0,2 м на північ від об'єкта 4 (рис. 5). На рівні виявлення його форма була наближена до овальної. Після вибирання заповнення встановлено, що вона дещо розширилась у північно-східному напрямку, розміри – 1,1×0,5–0,6 м. Стінки пологі, дно нерівне, завглибшки 0,1 м. Заповнення об'єкта неоднорідне: південно-західна частина заповнена суглинком сірого кольору із вкрапленням каменю пісковика, північно-східна – рихлим мергелем світло-сірого та світло-молочного кольорів (рис. 6).

У заповненні знайдено два фрагменти боковин амфор цеглястого кольору, завтовшки 0,4–0,5 см та 1,2–1,3 см, подібні до виявлених в об'єкті 2. Зважаючи на фрагменти посуду, виявлений об'єкт датуємо XIV–XV ст.

Об'єкт 4 залягав у кв. 7/В-Г на глибині 5,9 м (рис. 5). На рівні виявлення форма об'єкта видовжено-прямокутна, довшою стороною по лінії північ-південь. Західна стінка перерізана об'єктом 2, південна – виходить за межі траншеї, східна розміщена на відстані 0,05–0,3 м від об'єкта 5. Після вибирання заповнення встановлено, що об'єкт понижувався в північному напрямку. Його розміри – 1,5×0,4–0,7 м, стінки пологі, дно рівне, завглибшки 0,1 м. У північній частині об'єкта на рівні дна виявлено овальної форми яму діаметром 0,6 м, із пологими стінками та нерівним дном, завглибшки 0,15 м від рівня дна об'єкта 4. Заповнення об'єкта складалося з шару суглинка сірого кольору із дрібними шматками мергелю (рис. 6). У заповненні рухомого матеріалу не виявлено.

Об'єкт 5 виявлений у кв. 6-7/В-Г на глибині 5,9–5,95 м (рис. 5). Зі східного боку межує з об'єктами 3, 4, із західного на відстані 0,1–0,5 м розташований об'єкт 6. Його південна та північна стінки виходять за межі траншеї. Він наближений до овальної форми, видовжений по лінії північ-південь, із незначним розширенням у південній частині, розмірами 2,1–2,6×1,6–2,2 м. Стінки пологі, дно рівне, завглибшки 0,5 м. Заповнення об'єкта одношарове,

представлене масним суглинком чорного кольору, в якому чітко простежуються намивні лінії (рис. 6; фото 16).

У заповненні виявлено три дрібні уламки кераміки та фрагмент металевих цвяхів. Залізний цвях прямокутний у перетині, шапочка масивна, прямокутної форми. Кераміка представлена двома боковинами амфор цеглястого кольору, завтовшки 0,85–0,9 см та 1,15–1,25 см, і фрагментом покривки. Покривка світло-коричневого кольору конічної форми, із добре виділеними та горизонтально зрізаними краями. Рухомий матеріал характерний для XV ст. Отже, об'єкт 5 також датуємо XV ст. Найімовірніше, його використовували як своєрідний рів (фото 17). Підтвердження цього – значна кількість лінозоподібних утворень в однорідному суглинку, що виникають у результаті потрапляння води упродовж тривалого часу.

Об'єкт 6 зафіксований при західній стінці траншеї у кв. 6/В на глибині 5,95 м, неподалік об'єкта 5 (рис. 5). Досліджений частково, оскільки зафіксований у північно-західному куті траншеї. Форма вивченої частини об'єкта овальна, стінки пологі, дно рівне, завглибшки 0,3 м. Розміри відкритої частини становлять 1,0×0,3 м. Заповнення неоднорідне. Зверху на глибину 0,2 м залягав темно-коричневий суглинок із значною кількістю органіки (можливо, перегній). Нижче – рихлий (перевідкладений) світло-сірий мергель (рис. 6).

У верхній частині заповнення об'єкта в темно-коричневому шарі виявлено фрагмент денця горщика сірого кольору. На зовнішній поверхні денця помітні невеликі втиснення від підставки (можливо, тканини). За своїм виглядом і керамічною масою виріб характерний для XV ст. На основі цього досліджений об'єкт трактуємо як яму господарського призначення XV ст.

У результаті дослідження нерухомих об'єктів встановлено, що активне залюднення цієї частини ділянки відбулося у XIV–XV ст., на що вказує рухомий матеріал. Натомість культурні нашарування давньоруського часу в межах траншеї не виявлені, а зафіксований керамічний матеріал XII–XIII ст. перевідкладений і залягав у пізніших культурних шарах.

Рухомий археологічний матеріал

У процесі досліджень виявлено значну кількість артефактів. Залежно від матеріалу, з якого вони виготовлені, знахідки поділено на керамічні, металеві, скляні, кістяні, кам'яні та шкіряні. Хронологічно вони датуються від III до XIX ст. зокрема.

Найбільш ранній матеріал належить черняхівській культурі, знахідки якої представлені фрагментами посуду. Виявлений матеріал нечисленний – всього вісім одиниць. Кераміка переважно сірих або чорних кольорів, доброго випалу. Зовнішня поверхня деяких виробів старанно залощена. Найтиповіша знахідка цієї культури – фрагмент вінця невеликої мініатюрної миски (можливо, кубка), діаметр якої становить 10 см, а товщина стінок – 0,3 см. Миска конічної форми із відхиленими назовні заокругленими вінцями та добре вираженою косо зігнутою шийкою, відділеною від тіла ребристим плечиком (рис. 9, 1). Відповідно до класифікації Б. Строцень, описаний фрагмент вінця належить до групи III, до якої входять відкриті миски S-подібної форми [Строцень, 2008, с. 117].

Виявлений матеріал черняхівської культури не становив окремого культурного шару, а був виявлений у пізніших культурних нашаруваннях. Його перевідкладені рештки зафіксовано в середньовічних шарах. Це може свідчити про існування поблизу черняхівського поселення. Підтверджує таке припущення й дослідження 1992 р. на сусідній ділянці, на місці сучасного ринку “Добробут”. Тут виявлено матеріали та наземну споруду черняхівської культури [Ісаєвич, 1996, с. 14; Петегірч, Филипчук, 1996, с. 27–28].

Керамічні вироби давньоруського часу складають незначну групу знахідок (13 одиниць). Усі вони, як і матеріали черняхівської культури, не становили окремого культурного шару. Посуд виготовлений із керамічної маси з домішкою значної кількості грубозернистого піску. Фрагменти посуду переважно товстостінні сіро-коричневого, рідше цеглястого кольорів. Вони належать до одного виду – горщиків. Вінця переважно відігнуті назовні, краї заокруглені та потовщені з невеликою виїмкою для покривки із внутрішньої сторони (рис. 9, 7, 8). Загалом

такий тип вінець – один із найпоширеніших на теренах Галицько-Волинського князівства у XII–XIII ст. [Малевская, 1969, с. 6]. Такого ж типу горщики становлять більшість виробів, виявлених під час досліджень на вул. Краківській у 2010 р. [Назар, Войтович, Войтович, 2012, рис. 43–45].

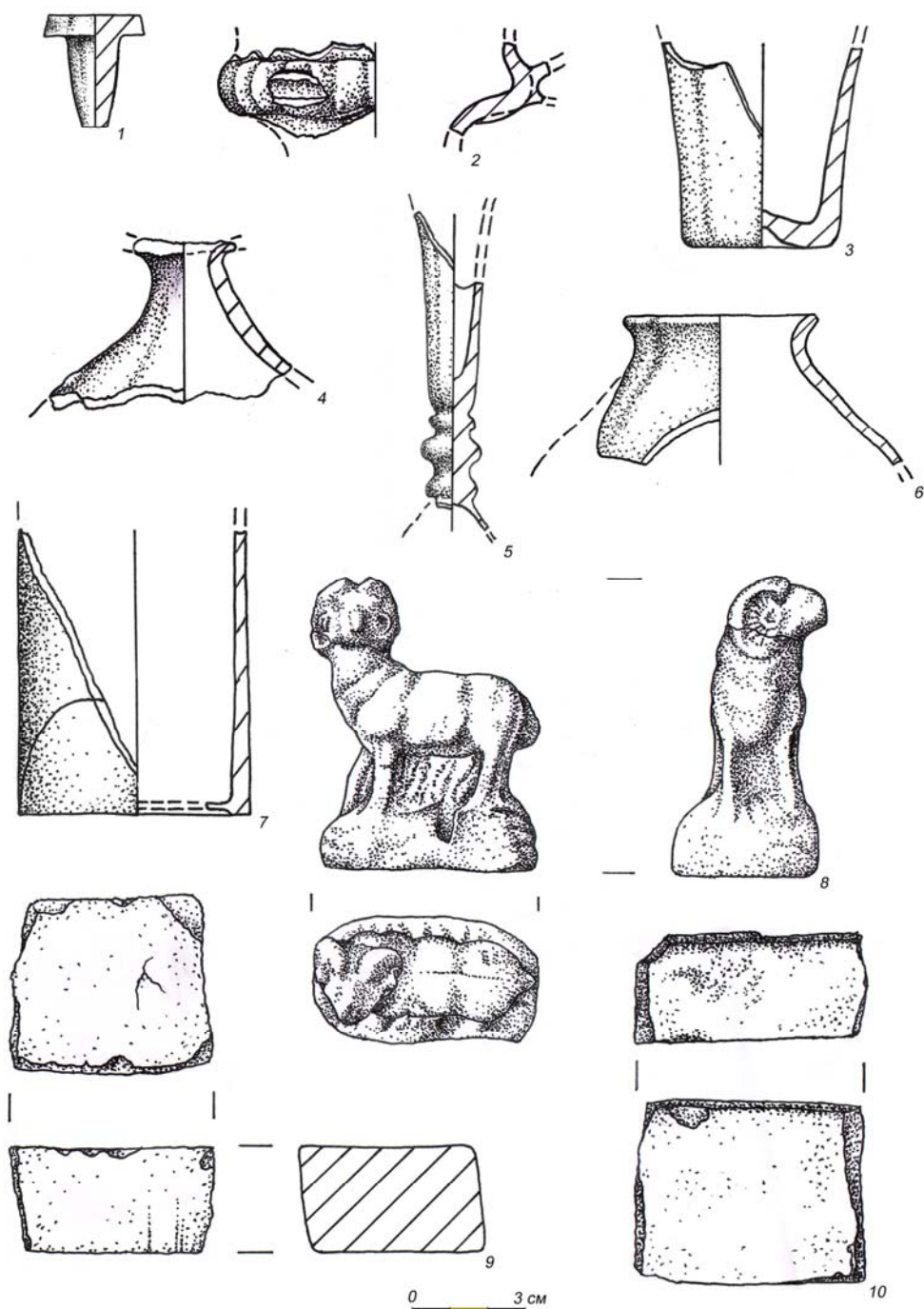

Рис. 22. Фрагменти скляних посудин (1–7), вироби з гіпсу (8) та каменю (9–10)
Fig. 22. Fragments of glass ware (1–7), gypsum products (8) and stone products (9–10)

Ще одне вінце давньоруського часу відрізняється від описаних відсутністю заокраїнки для покриття та наявністю нанесеного на верхню частину плічок горизонтального орнаменту у вигляді заглибленої хвильки.

Керамічний матеріал другої половини XIII–XIV ст. знайдений у дуже фрагментованому стані (всього 12 одиниць), представлений уламками вінець і донець горщиків. Кераміка коричнево-сірого та сірого кольорів. Усі горщики із відхиленими назовні вінцями та добре виділеною заокругленою шийкою, що плавно переходить у корпус. Товщина стінок коливається в межах 0,3–0,7 см, діаметр вінець – 16–20 см. Від посуду попереднього часу виявлені вироби відрізняються процесом подальшого ускладнення профілю вінець. Хоча трапляються вироби з типовими для давньоруського часу піднятими вгору, заокругленими краями вінець (рис. 9, 2). Більшість складнопрофільовані, з невеликою виїмкою із внутрішньої сторони (рис. 9, 5, 6). Зазвичай поверхня неорнаментована. Виняток – одне вінце горщика, яке по краях орнаментоване нігтьовими горизонтальними насічками (рис. 9, 9). Ще один фрагмент на шийці прикрашений горизонтальними заглибленими смугами. Інколи поверхня вкрита білою фарбою. Описаний тип вінець характерний для керамічних комплексів кінця XIII – першої половини XIV ст. [Гупало, 1994, с. 186, рис. 1].

У межах траншеї виявлено колекцію виробів XIV–XV ст., що нараховує понад 50 одиниць. Усі знахідки представлені фрагментами керамічних посудин, які належать горщикам, мискам, макітрам, глекам, покриттям та амфорам.

Амфори представлені дев'ятьма боковинами та двома ручками. Поверхня здебільша цеглястого кольору, добре заглажена. Боковини масивні, злегка випуклої форми. Ручки стрічкові, у перетині близькі до овальної форми.

Серед керамічних виробів XIV–XV ст. найбільше уламків горщиків. За профілем вінець можна виділити декілька груп.

До першої, найчисельнішої, належать вироби, вінця яких злегка відхилені назовні, краї горизонтально зрізані. Часто до країв вінець кріпилася плоска стрічкова ручка. До цієї групи належать два повністю збережені горщики, виявлені в об'єкті 1. Вони світло-коричневого кольору, випукло-яйцеподібної форми (рис. 7, 1, 5). Відрізняються посудини висотою (16 см та 24,2 см). Ці вироби знайдені разом із керамічною водопровідною трубою першої половини XV ст., що й допомогло встановити більш точний час побутування цієї групи виробів.

До другої належать вироби, вінця яких відхилені назовні, краї горизонтально зрізані (рис. 9, 10). Зовнішня поверхня одного з вінець орнаментована під шийкою горизонтальними заглибленими смугами (рис. 9, 4).

Третя група – вироби, вінця яких відхилені назовні, краї заокруглені із широкою виїмкою для покриття (рис. 9, 3). До рідкісної форми горщиків належить вінце світло-сірого кольору, циліндричної форми із заокругленими краями, зовнішня поверхня якого орнаментована двома горизонтальними заглибленими смугами. Такої ж форми горщики виявлені на вул. Краківській [Войтович, Войтович, Назар, 2012, рис. 6, 1]. Один із зафіксованих фрагментів вінець горщиків виконаний із незвично потовщеними краями, зовнішня поверхня яких орнаментована горизонтальною смугою, утвореною з косих штампованих насічок.

Виявлені макітри XIV–XV ст. у дуже фрагментованому стані (чотири одиниці). Вони належали масивним виробам темно-сірих кольорів конічної форми, з добре виділеною шийкою, відхиленими назовні вінцями, під якими із зовнішньої сторони сформований горизонтальний валик (рис. 10, 6). Деякі вироби у верхній частині тіла орнаментовані горизонтальною штампованою смугою у вигляді меандроподібних насічок (рис. 10, 5).

Миски разом із глеками та покриттями становлять найменшу групу виробів XIV–XV ст. Усього цим часом датується один фрагмент вінця миски та цілий виріб з об'єкта 1 (рис. 7, 2).

Глеки XIV–XV ст. представлені одним прямим вінцем цеглястого кольору, краї якого заокруглені, під ними нанесено горизонтальний валик. Внутрішня поверхня вінець вкрита коричневою поливою, зовнішня – зеленою.

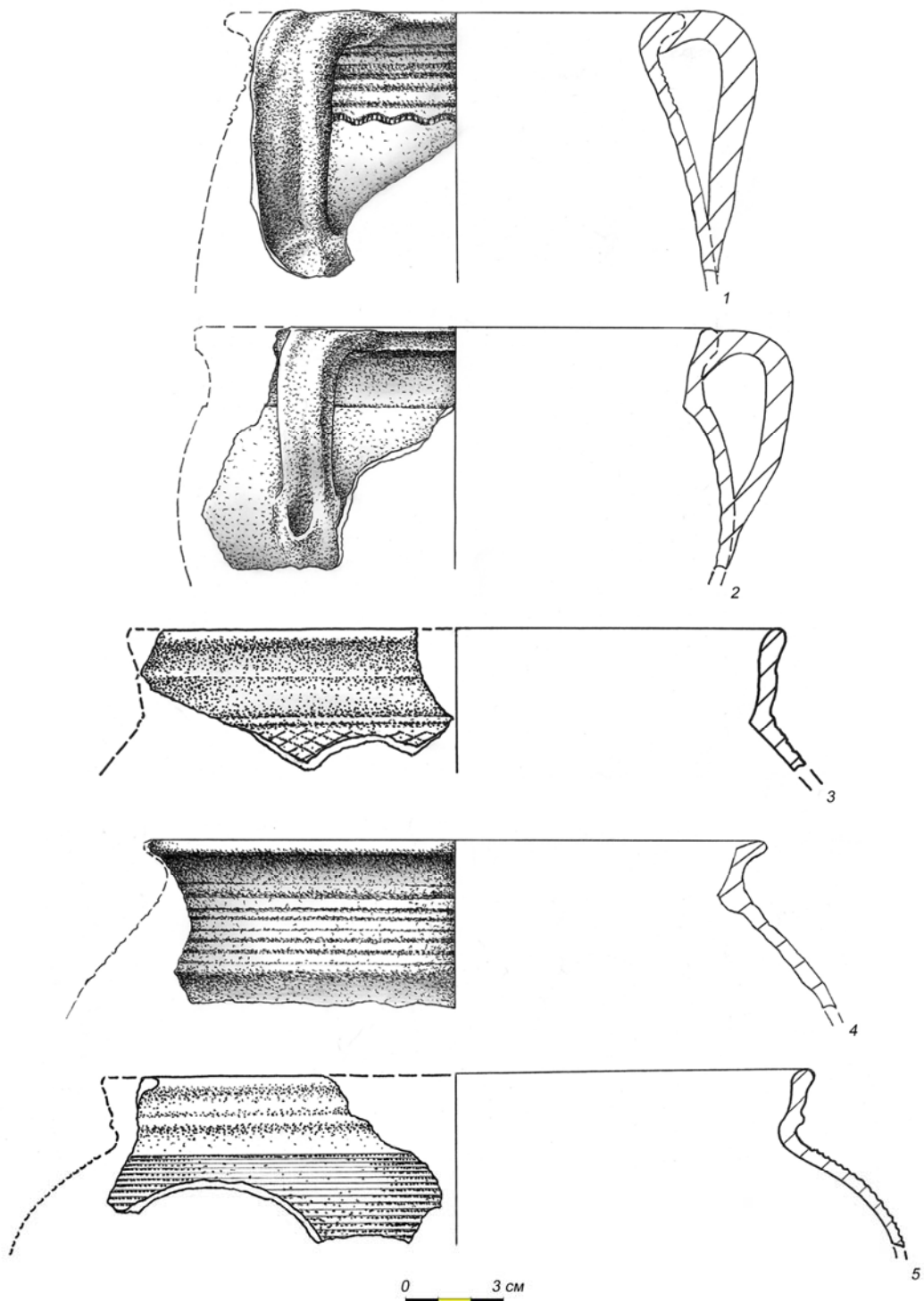

Рис. 23. Фрагменти керамічного посуду XVII–XVIII ст.

Fig. 23. Fragments of ceramic ware from XVII–XVIII centuries

Покришки XV ст. представлені одним виробом, виявленим в об'єкті 5. Покришка світло-коричневого кольору конічної форми з добре виділеними, горизонтально зрізаними краями. Вона досить масивна, завтовшки 0,6–0,7 см та діаметром у 14 см. Культурні нашарування

XV–XVI ст. на досліджуваній ділянці становлять найпотужніші антропогенні утворення. Тому зрозуміло, що виявлений речовий матеріал, зокрема кераміка, наймасовіший. Загалом керамічні вироби XV–XVI ст., представлені фрагментами посуду та будівельної кераміки, становлять 2/3 загальної кількості виявленого матеріалу. Керамічний посуд переважно чорних, темно-сірих, сірих кольорів доброго випалу і складається із фрагментів горщиків, глеків, мисок, макітер, сковорідок, друшляків та покришок.

Найбільшу групу посуду становлять горщики, більшість з яких виявлені в уламках (понад 350 одиниць), невеликих розмірів, переважно яйцеподібної форми. До країв вінець і максимальної опуклості тіла кріпилася стрічкова ручка з вертикальним рівчаком посередині. Три горщики збережені повністю (рис. 11, 2–4). Вони невеликих розмірів, заввишки 16–20 см. Найчастіше зовнішня поверхня виробів орнаментована горизонтальним рифленням (рис. 11, 2, 4–5; 12, 1, 3, 4, 6). Окрім горизонтального рифлення, незначна частина виробів на шийці декорована заглибленими смугами (рис. 14, 11), смугою косих чи овальних насічок (рис. 11, 3). Більшість горщиків чорного та сірих кольорів. Проте зафіксовано вироби, виготовлені з білої каолінової глини, та посуд коричнево-цеглястих кольорів, внутрішня поверхня яких вкрита переважно зеленою поливою.

Вони відрізняються способом виконання завершення вінець і поділені на декілька типів. Найчисленніші в колекції знахідок горщики, вінця яких відхилені назовні, краї заокруглені, а під ними нанесений із зовнішньої сторони горизонтальний валик (рис. 11, 2–4; 12, 1, 3–6). За допомогою зачіпів на валику чи на краях у деяких вінцях утворено хвилю (рис. 13, 1) або вони декоровані овальними вдавленнями (рис. 13, 4). Знайдено вінця, валик яких орнаментований косими заглибленими насічками (рис. 13, 2). Горщики першого типу становлять найбільш масовий матеріал XV–XVI ст., виявлений під час досліджень у м. Львові. Вони зафіксовані на пл. Старий ринок [Терський, Войнаровський, Овчинников, 2007, с. 304], на пл. Ринок, 1 [Войтович, Войтович, 2012, с. 17] та інших ділянках.

До другого типу належать фрагменти, вінця яких злегка відхилені назовні, краї горизонтально зрізані, під якими нанесений із зовнішньої сторони горизонтальний валик (рис. 12, 2; 13, 5). На відміну від першого типу, вінця другого виявлені в незначній кількості. Досить розповсюджений вид – горщики із прямими, злегка відхиленими назовні вінцями та заокругленими краями (рис. 14, 1, 3, 5, 7). Найчастіше такого типу горщики виготовлені з білої каолінової глини, а на краях вінець червоною фарбою нанесена горизонтальна смуга (рис. 14, 9).

Четвертий тип горщиків становлять вироби із відхиленими назовні потоншеними краями та заокраїнкою для покришки (рис. 14, 2, 4, 6, 10, 12, 13). В усіх випадках шийка виробів добре виділена й заокруглена, а верхня частина тіла посудин орнаментована горизонтальним рифленням. Ці горщики мають численні аналогії. Зокрема, під час досліджень церкви Святої Параскеви в м. Белзі виявленні такого ж вигляду вінця горщиків [Лазурко, 2007, рис. 4, 3–5]. Загалом цей тип вінець трапляється у керамічних комплексах від XIV до XVI ст. зокрема [Оногда, 2008, с. 56–57, рис. 1].

П'ятий тип – вироби, вінця яких подібні до попереднього типу, проте відрізняються заокругленими краями та відсутністю виїмки для покришки (рис. 13, 8; 14, 11). Незначна кількість виявлених горщиків має рідкісне закінчення вінець із виїмкою з внутрішньої сторони (рис. 14, 8).

Найчисельнішу групу посуду після горщиків займають фрагменти глеків (46 одиниць). Вони, як і більшість інших видів посуду, сильно фрагментовані, найчастіше чорних та сірих кольорів. Переважно це посудини із прямими вінцями, високою увігнутою шийкою, яка плавно переходить у випуклий корпус посудини, та корпусом, що сильно звужується у нижній частині (рис. 15, 10). Крім цього, до країв вінець і максимальної опуклості тіла кріпилася масивна стрічкова ручка із двома-трьома вертикальними заглибленнями посередині

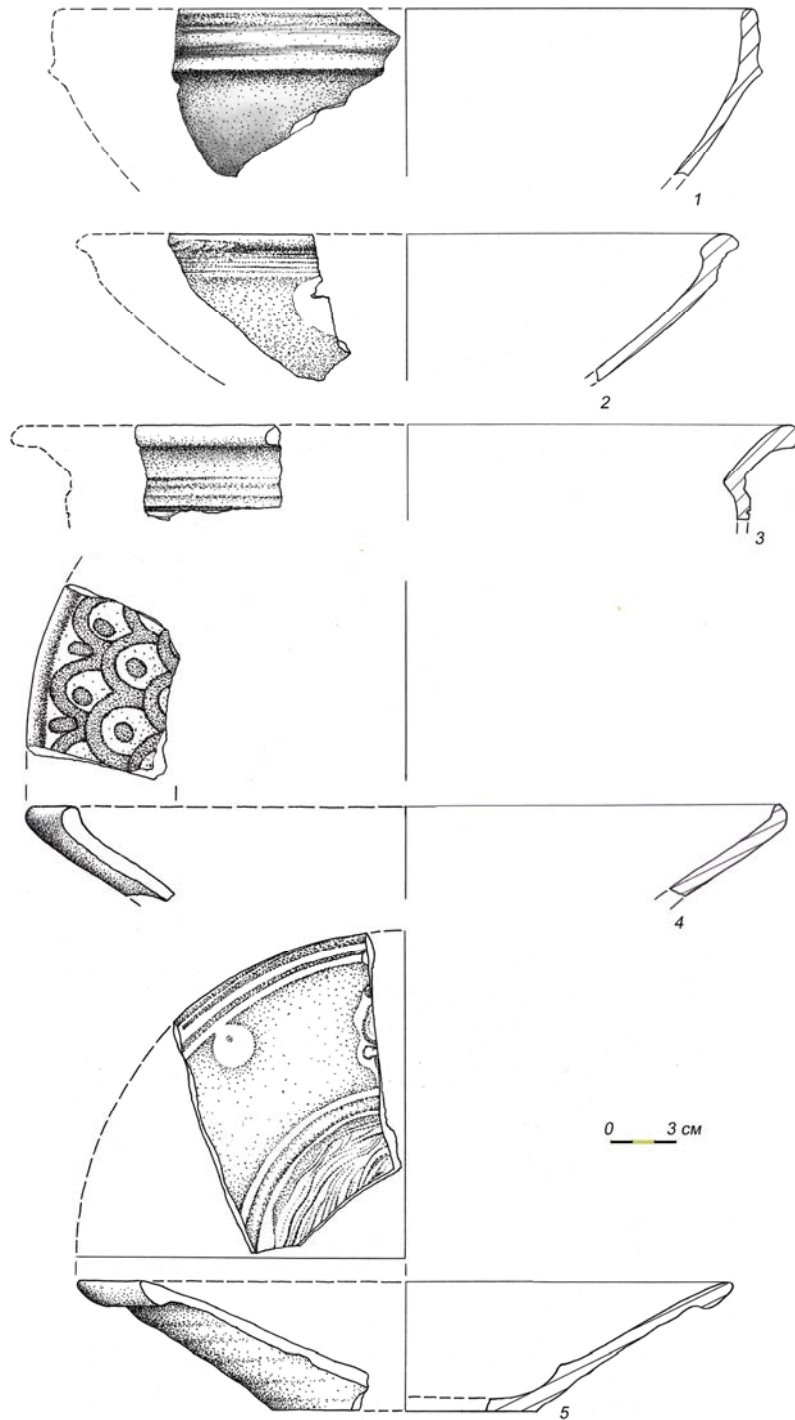

Рис. 24. Фрагменти керамічного посуду XVII-XVIII ст.

Fig. 24. Fragments of ceramic ware from XVII-XVIII centuries

(рис. 15, 2, 3, 6, 8, 11). Здебільша вінця глеків прямі, краї заокруглені чи злегка нахилені всередину, під якими нанесений горизонтальний валик (рис. 15). Зовнішня поверхня деяких вінець, окрім валика, має нанесені горизонтальні заглиблені лінії (рис. 15, 4). Тіло посудин переважно неорнаментоване. Домінуючий орнамент – горизонтальна заглиблена смуга, розміщена на переході шийки посудини в корпус (рис. 15, 10).

Серед виявлених глеків виділяється верхня частина одного з них. Це – посудина цеглястого кольору із випуклим корпусом. Зовнішня поверхня вкрита зеленою поливою (фото 12). Вінця глека типові – прямі, краї заокруглені. Зовнішня поверхня вінець орнаментована трьома горизонтальними заглибленими смугами. Шийка добре виражена, увігнута дугою, плавно переходить у випуклий корпус посудини. На переході шийки у плечика нанесений орнамент у вигляді смуги косих заглиблених насічок, обмежених із двох сторін горизонтальними смугами. Під ними навхрест прикріплені чотири овальних наліпи у вигляді шипів, від яких до низу відходять три вертикальних заглиблених жолобки. Один із них вкритий жовтою поливою, інший – темно-сірою. До країв вінець і верхньої частини плічок прикріплена ручка у вигляді спіралі (рис. 15, 9).

Миски XV–XVI ст. належать до досить розповсюдженого виду посуду (30 фрагментів). Вони сіро-коричневого чи чорного кольорів доброго випалу. Внутрішня поверхня частини мисок вкрита тьмяною зеленою поливою. З огляду на форму та завершення мисок, їх можна поділити на три групи.

До першої належить більша частина фрагментів. Вони з конічно-випуклим тілом і добре виділеними вінцями, які відділені від тіла внутрішнім заломом (рис. 16, 1, 3, 5, 7). Із цієї групи виділяється одна, до країв вінець та нижньої частини тіла якої прикріплена стрічкова петельчаста ручка (рис. 16, 6).

До другої – вироби з конічним тілом і невиділеною шийкою (рис. 16, 4). Миски цієї групи переважно декоровані овальними пальцевими втисненнями по краях вінець чи подвійними горизонтальними хвильками.

До третьої – масивні посудини із прямими чи злегка відхиленими назовні стінками та невираженими вінцями, краї яких зазвичай горизонтально зрізані. Діаметр таких мисок коливається в межах 38–44 см, а товщина стінок сягає 1,1 см.

Макітри – типовий посуд для пізнього Середньовіччя. У кількісному співвідношенні вони побутують нарівні з мисками (36 фрагментів). Здебільша макітри чорного та сірого кольорів доброго випалу. Зрідка трапляються вироби, виготовлені з білої каолінової глини, краї вінець яких орнаментовані із внутрішньої сторони мальованими червоного кольору горизонтальними смугами. Всі вироби конічної форми, із плоским масивним дном. На окремих денцях збереглися сліди від ужитку. Зовнішня поверхня макітер переважно орнаментована горизонтальними заглибленими смугами (рис. 10, 3, 4). Хоча трапляються горизонтальні рельєфні мотиви у вигляді одної чи двох хвильок (рис. 10, 1, 2). Окрім орнаменту, макітри відрізняються профілем вінець, які бувають сильно відтягнуті назовні та горизонтально зрізані, відхилені назовні із піднятими вгору краями чи нанесеним горизонтальним валиком зі зовнішньої сторони (рис. 10, 1–5).

Нечисленну групу посуду становлять сковорідки (шість фрагментів). Виявлено один виріб із повністю збереженим профілем. Вона коричневого кольору, поверхня частково задимлена, випуклої форми. Внутрішня поверхня вкрита зеленою поливою. Вінця відхилені назовні, краї заокруглені, із відступом для покришки. Шийка виробу добре виділена, увігнута дугою. Денце злегка випукле, невиділене. Збереглася одна неправильно овальна ніжка, прикріплена до краю денця (рис. 11, 1).

Серед керамічних виробів цього часу виокремлюється три фрагменти друшляка. Вони належать одному виробу. Боковина цеглястого кольору випуклої форми. Внутрішня поверхня вкрита світло-зеленою поливою, наскрізні отвори 0,5 см у діаметрі.

Значна частина посуду – покришки (52 фрагменти). Вони переважно чорного та сірого кольорів. Форма виробів конічна з добре виділеними заокругленими краями (рис. 17). Залежно від форми ручки покришок можна поділити на два види: округлі в перетині невеликі (рис. 17, 1, 5, 6, 9) та масивні з горизонтально зрізаними чи піднятими догори краями (рис. 17, 7).

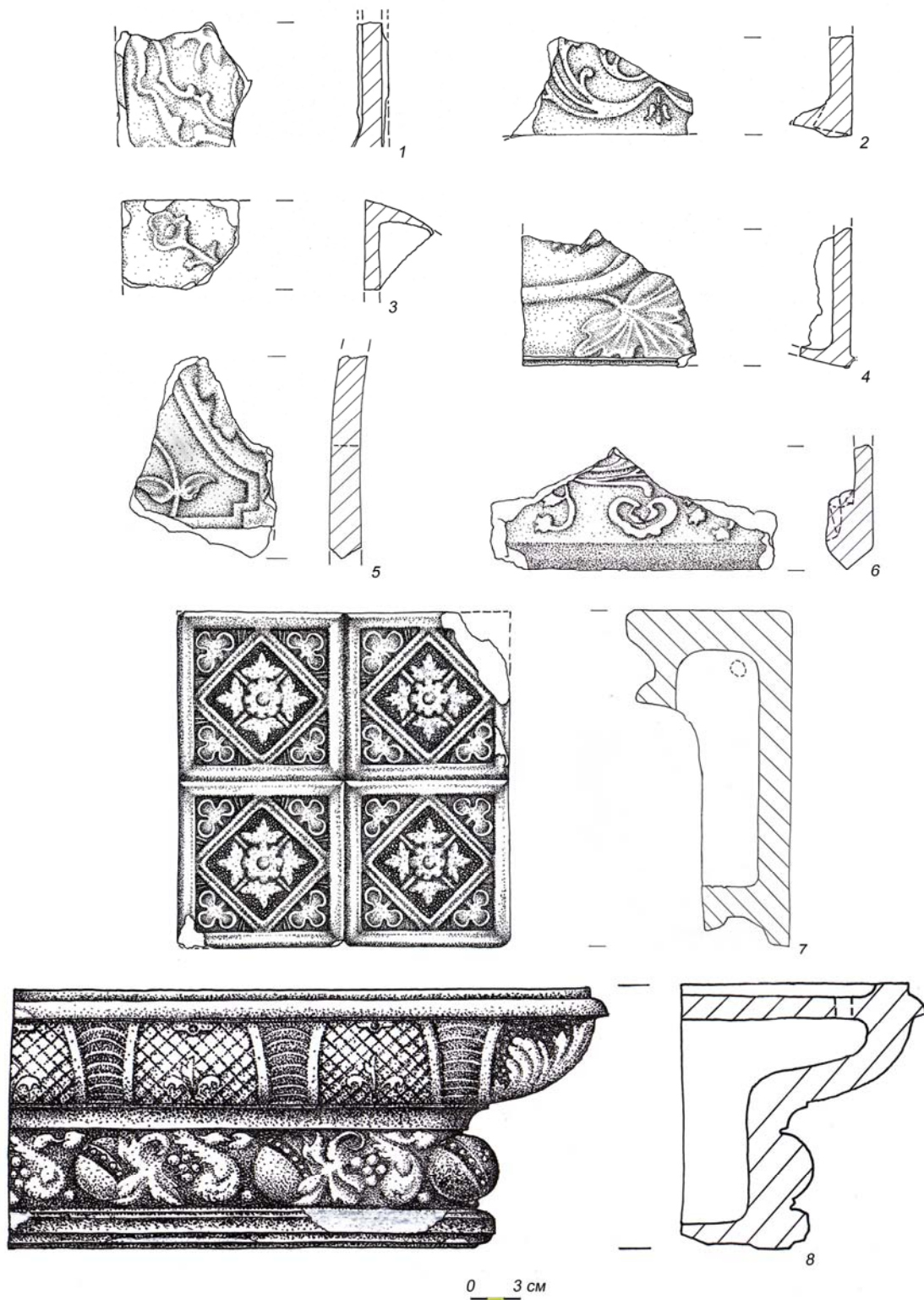

Рис. 25. Фрагменти кахель XVII–XIX ст.
Fig. 25. Fragments of tiles from XVII–XIX centuries

Будівельно-декоративна кераміка XV–XVI ст. представлена кахлями, цеглою, плитками та черепицею. Зазначимо, що перших – більшість.

Усі кахлі виготовлені з керамічної маси, в якій є значна домішка піску. Випал добрий. Серед них найбільш ранню хронологічну позицію займають горщикоподібні вироби з плоским округлим дном і квадратним отвором. Кахлі з округлим дном вмонтовували в середину опалювальних пристроїв. Свідчення чого – наявність на деяких із них збереженого глиняного розчину. Колекція виявлених горщикоподібних кахелів нараховує 13 фрагментів (рис. 18 1, 2). Вони переважно коричнево-сірих кольорів, проте трапляються вироби, поверхня яких чорного кольору. Зовнішня поверхня однієї із них орнаментована вертикальними заглибленими смугами (рис. 18, 5) Загалом горщикоподібні кахлі були у вжитку до XVI ст. зокрема [Терський, Войнаровський, Овчінников, 2007, с. 304]. Такий тип досить часто трапляється у шарах XV–XVI ст. Декілька цілих виробів виявлено під час досліджень на вул. Федорова, 23–25 [Скарби підземного Львова, 2011, с. 56].

Дещо пізнішу хронологічну позицію займають плиткові кахлі, які у вжитку з'являються від другої половини XV ст. [Колупаєва, 2006, с. 40]. Виявлені в нижніх шарах розкопу кахлі такого типу належать до раних зразків. Зовнішня поверхня кожного виробу орнаментована рельєфною композицією, розміщеною посередині виробу, навколо якого зроблено прямокутну рамку. У XVI ст. на місці рамки з'явився середньої товщини валик [Лінинський, 1998, с. 11]. На одній із таких кахель частково зберігся рослинний орнамент у вигляді гілки. Їх характерна ознака – висока румпа, прикріплена до країв виробів (рис. 18, 6). На частині рамкових кахлів збережена опукла основа, розміщена посередині виробу (рис. 18, 4). Такий тип називається кахлі “з пуклею” [Колупаєва, 2006, с. 102]. Широкого розповсюдження вироби набули з другої половини XVI ст. Вони відомі з археологічних досліджень міст, зокрема Львова та Дубно [Гупало, Кіндій, Лосик, 2002, с. 14].

Плитки становлять невелику групу будівельної кераміки (три фрагменти). Всі різняться між собою формою та розмірами. З усіх плиток виділяється один фрагмент, зовнішня поверхня якого вкрита зеленою поливою та орнаментована рельєфним мотивом у вигляді гілки рослини і вертикальною смугою (рис. 19, 2). Товщина плитки (4,2 см) вказує на те, що виріб – це саме плитка, а не фрагмент кахлі. Найімовірніше, її використовували як декоративну деталь. Фрагмент другої плитки прямокутної форми виготовлений із керамічної маси з домішкою шамоту, розчину й піску. З однієї сторони зберігся піщано-вапняний розчин сіро-молочного кольору. Товщина плитки – 2,6 см, ширина – 17,5 см, довжина збереженої частини – 9,5 см (рис. 19, 3). Інша плитка подібна до попередньої, проте одна сторона її сформована півовалом (рис. 19, 5). Розміри виробу – 16×16×4,5 см.

У культурних шарах XV–XVI ст. часто траплялися фрагменти цегли-пальчатки. Один із фрагментів цеглястого кольору прямокутної форми (рис. 19, 7). Керамічна маса із вмістом вапна та шамоту. З однієї сторони нанесені невеликі заглиблення – пальцеві вдавнення. Розміри виробу – 8,2×14,2 см, довжина збереженої частини – 16,7 см.

Дуже рідко під час археологічних розкопок у містах знаходять елементи, пов'язані з покрівлею дахів. Натомість завжди вдосталь фундаментів будинків і будівельної кераміки (цегли, плиток тощо). Проте на місці досліджень у нашаруваннях XV–XVI ст. виявлено досить масивні фрагменти черепиці (дев'ять). Усі вони коричневого кольору, у зламі – сірого, увігнутої форми із двома збереженими вертикальними потовщеннями (рис. 19, 6). На одному шматку зберігся піщано-вапняний розчин світло-кремового кольору із вмістом шматків цегли (рис. 19, 1). Товщина стінок черепиці становить 1,1–1,7 см. Про покривання дахів керамічною черепицею уже з кінця XV ст. дізнаємося у Д. Зубрицького, який пише, що в 1491 р. рада міста домовилася з гончарем Миколою про виготовлення черепиці, якою мали вкрити ратушу та будинки. За тисячу цілих виробів вона оплачувала гончареві суму в розмірі однієї копи та шість грошів [Зубрицький, 2002, с. 113]. А пожежа 1527 р. остаточно довела перевагу черепиці над дерев'яним гонтом, оскільки не постраждали будівлі, перекриті саме керамічною черепицею (ратуша, катедра та будинок Яна Броди) [Гранкін, 1999, с. 38].

Після кераміки друге місце за кількістю займають металеві вироби (168 одиниць). Вони представлені цвяхами, пластинами (рис. 20, 19), прутами (рис. 20, 15), бляхами та предметами невизначеного призначення (рис. 21, 2).

Найчисленніші предмети – цвяхи (145 одиниць). Їхня ніжка завжди прямокутна в перетині. Проте відрізняються вони формою шапочки, яка буває прямокутною, дашкоподібною, овальною тощо (рис. 20, 8, 11–13, 16–18). Частина цвяхів має масивну випуклу овальну шапочку, натомість інші – розклепану та зігнуту у сторону (рис. 20, 9). Усі металеві речі виявлені в культурних шарах XV–XVI ст., що пояснює добра консервація середовища. Натомість металеві вироби, виявлені вище, практично повністю знищила корозія.

Знайдено незначну кількість виробів із каменю. Вони представлені фрагментами трьох плиток, виготовлених із каміння твердої породи, лицьова поверхня яких вкривалася сірою поливою (рис. 19, 4). Усі виявлені плитки зазнали дії високої температури, що призвело до зміни структури сировини. Їх датуємо XV–XVI ст.

Кістяні вироби представлені фрагментом рогу оленя, який виявлений у шарі XV–XVI ст. На розі збереглися сліди від первинної обробки – надрізи.

Шкіряні вироби становлять невелику групу знахідок (14 одиниць), що представлені відходами виробництва, підощвами та деталями взуття. Серед шкіряних виробів найпрезентабельніша підощва від дитячого черевика з гострим носиком, звуженою середньою частиною та заокругленою ступнею. По краях збереглися сліди від прошиття. Загалом такого типу підощви характерні для взуття готичного типу, що побутували у XIV–XV ст. [Drażkowska, 2011, гус. 90]. На основі того, що наша знахідка виявлена з керамічним матеріалом XV ст., датуємо її не раніше XV ст. Окрім шматків підощов та елементів взуття, на ділянці знайдено й окремі обрізки шкіри, що опосередковано вказує на те, що поряд могла існувати майстерня.

Скляні вироби XV–XVI ст. представлені одним денцем кубка зі сильно вгнутою всередину основою та фрагментом денця. Вони виготовлені з гутного скла жовтого та темно-сірого кольорів, поверхня яких сильно патинувана, а скло дуже крихке. Денце пляшки, на відміну від кубка, збережене краще. Його тіло циліндричної форми (рис. 22, 7).

Керамічні вироби Нового часу, порівняно з матеріалом пізнього Середньовіччя, знайдені у відносно незначній кількості. Це зумовлено тим, що верхні культурні шари будівельники зняли під котлован медичного центру. Посуд представлений горщиками, мисками, макітрами, сковорідками та покришками. Окрему групу кераміки становлять кахлі.

Кольорова гама посуду значно розширюється. Посуд виготовлений із добре відмудленої глини. Випал добрий. Як і для попереднього періоду, домінують формою залишаються горщики. Вони переважно випукло-яйцеподібної форми, у деяких виробів поверхня вкрита жовтою та зеленою поливами. Горщики відрізняються між собою кольором, орнаментом і формою вінець. Найпоширеніший тип – посудини, вінця яких прямі чи злегка відхилені назовні, із заокругленими краями (рис. 23, 3, 5). Трапляються вироби із відхиленими назовні вінцями та заокругленими краями. Тіло посудин слабо випукле, а шийка увігнута дугою (рис. 23, 1). Часто до країв вінця горщиків і максимальної опуклості тіла кріпилася стрічкова ручка (рис. 23, 1, 2). У більшості верхня частина горщиків орнаментована. Серед домінують мотивів орнаменту – горизонтальні заглиблені смуги (рис. 23, 4, 5). Проте трапляється й заглиблена коса сітка, утворена з перехресних ліній (рис. 23, 3), горизонтальних штампованих хвиль (рис. 23, 1) та овальних насічок. Окремі посудини, крім заглибленого орнаменту, декоровані залощеними вертикальними смугами.

Макітри цього часу продовжують попередні традиції. Для них характерні значні розміри та масивні стінки виробів. Вінця макітер сильно відхилені назовні, краї переважно заокруглені (рис. 24, 3). Зовнішня поверхня здебільша орнаментована у верхній частині посудин горизонтальними заглибленими смугами.

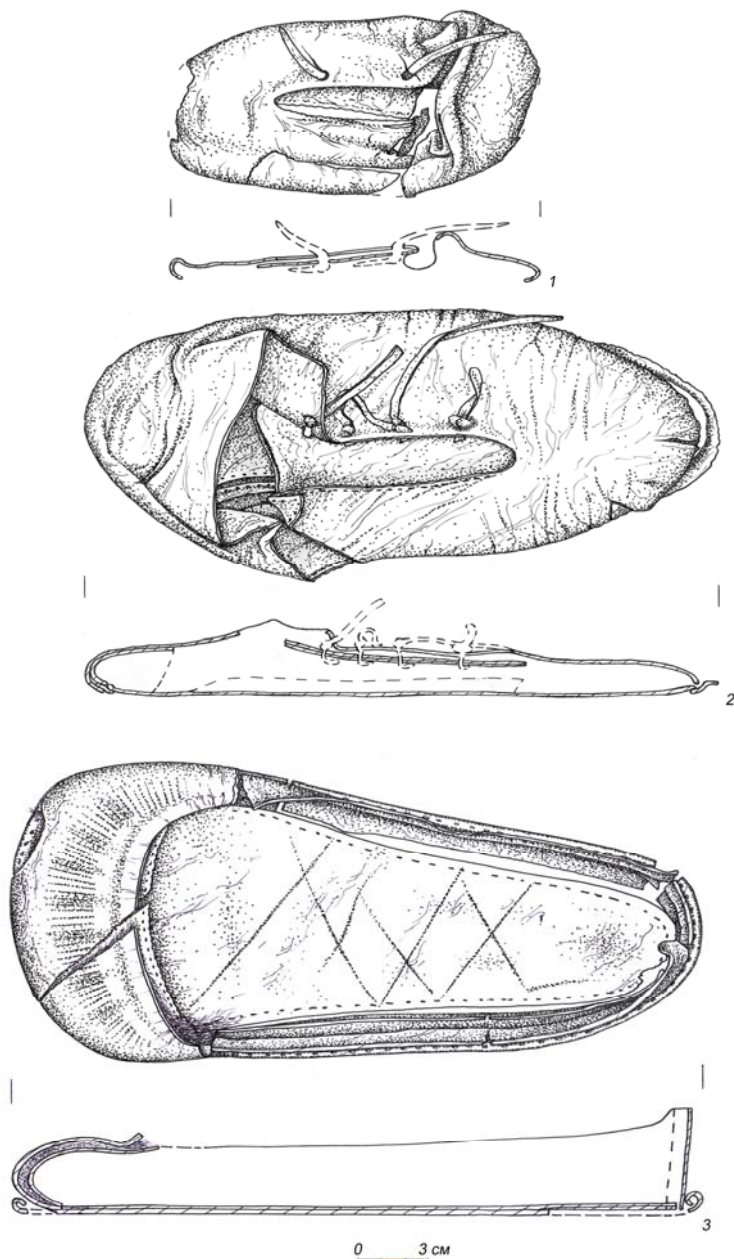

Рис. 26. Шкіряне взуття XV–XVI ст.
Fig. 26. Leather shoes from XV–XVI centuries

Миски цього часу виявлені в невеликій кількості. Посудини коричневого та цеглястого кольорів. За формою поділяються на випуклі та конічні. Найчастіше вінця мисок прями чи відхилені назовні, із заокругленими краями (рис. 24, 1, 2). Внутрішню і частково зовнішню поверхню виробів вкривали, найчастіше, коричневою та білою поливами. Зовнішня поверхня деяких знахідок орнаментована пролощеними чи заглибленими горизонтальними смугами. Крім зовнішньої поверхні, часто декорували і внутрішню. Зокрема, два вироби орнаментовані поліхромними поливами у вигляді риб'ячої луски (рис. 24, 4) та рослинно-геометричним мотивом (рис. 24, 5).

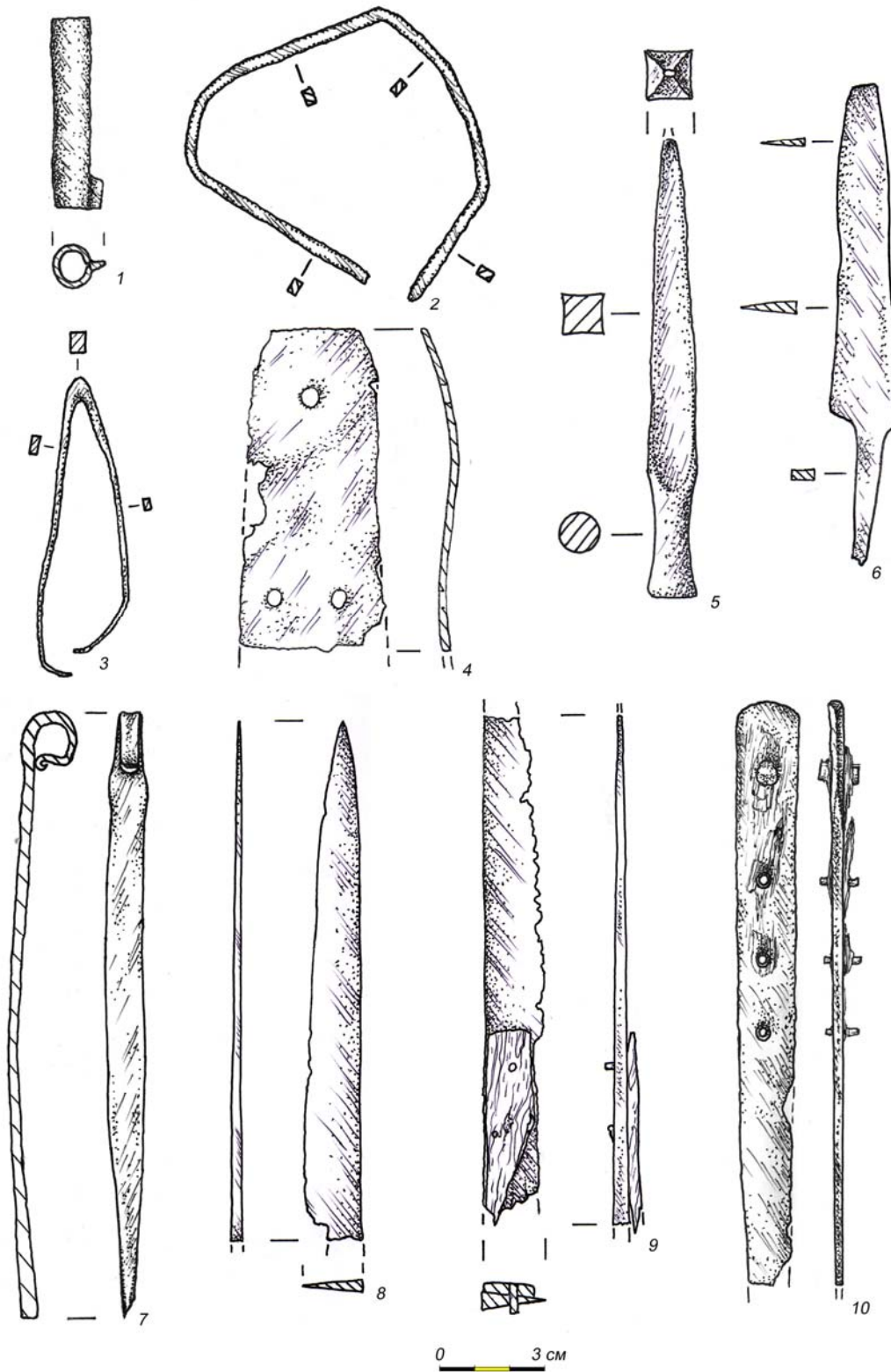

Рис. 27. Металеві вироби
Fig. 27. Metal artifacts

Колекція сковорідок XVII–XVIII ст. представлена двома одиницями. Вона складається із фрагмента вінець і ручки сковорідки. Покришок XVII–XVIII ст. виявлено три фрагменти. Всі сірого чи темно-сірого кольорів, конічної форми з добре виділеними заокругленими краями.

Колекція кахель представлена 16 фрагментами. Більшість належить виповнювальним виробам прямокутної форми. Зовнішня поверхня переважно орнаментована рослинним мотивом у вигляді гілок чи квітів (рис. 25, 1–4, 6). Поверхню вкривали переважно коричневою чи цеглястою поливами. Часто рельєфний орнамент, окрім фонові, покривали жовтою, блакитною, білою чи іншого кольору поливами. Один частково збережений виріб належить до кахлів коронкового типу. Його поверхня також орнаментована рельєфним рослинним орнаментом і вкрита кольоровими поливами (рис. 25, 5). Серед кахель окремої уваги заслуговують два повністю збережених вироби, які стосувалися оформлення однієї печі XIX ст. За місцем розміщення ці знахідки належать до виповнювально-кутової (рис. 25, 7) та карнизної (рис. 25, 8). Обидві вкриті коричневою поливою, проте, крім форми, відрізняються мотивом орнаменту.

Вироби зі скла XVII–XVIII ст. виготовлені з гутної сировини переважно світло-зеленого відтінку, поверхня вкрита патиною світло-блакитного кольору. Горловини пляшок із низькою шийкою та відхиленими назовні заокругленими краями вінець і випуклим тілом (рис. 22, 4, 6). Денця із вгнутою середньою частиною (рис. 22, 3). Посудини для пиття представлені ніжкою келиха з рельєфною баясиною (рис. 22, 5). Єдиний повністю збережений скляний виріб представлений корком від пляшки, виготовленим із безбарвного скла (рис. 22, 1).

Колекція *індивідуальних знахідок* складається із 54 предметів. Це металеві, шкіряні, кам'яні, кістяні та керамічні знахідки.

У межах траншеї виявлено три практично цілих черевики в доброму стані. Два належать до одного типу взуття та виготовлені за однаковою технологією. Це невисокі вироби (жіночий і дитячий) із заокругленим носком, невисокими бортиками та вирізом з язичком, з'єднані між собою з однієї сторони системою зав'язок (рис. 26, 1, 2). Натомість інша сторона язичка пришита до черевика. Ідентичну систему зав'язок, де одна сторона язичка пришивалася, а інша зав'язувалася, виявлено під час досліджень чинбарського комплексу на пл. Старий Ринок [Терський, Войнаровський, Овчінніков, 2007, с. 307] та рятівних археологічних досліджень на вул. Б. Хмельницького в 2013 р. у Львові [Войтович, Войтович, 2014, рис. 54]. Черевики мають три частини: підошву, поясок і верхню частину, виготовлену з цільного шматка шкіри. Підошва жіночого черевика зі злегка заокругленим носком, що вказує на перехідність знахідок: від готичного типу до ренесансного. Підошва дитячого черевика не збереглася. Виявлені знахідки датуємо XV–XVI ст.

Зовсім іншої форми чоловічий черевик. Він, як і попередні знахідки, виготовлений із твердої добре вичиненої шкіри, проте відрізняється формою. Черевик виготовлений з двох шарів шкіри. Підошва і передня частина виробу дуже широка, прямокутної форми із заокругленими кутами. Щоб надати передній масивнішого вигляду, між двох шарів шкіри вміщена шкіряна спресована стружка. Носик знахідки орнаментований вертикальними тисненими смугами (рис. 26, 3). У середній частині черевика зверху зроблені надрізи для кріплення ремінця, який фіксував ногу у взутті. Такий тип взуття пов'язаний зі зміною готичної моди на ренесансну. Для черевиків Ренесансу притаманною стала масивна горизонтально зрізана передня частина [Drażkowska, 2011, s. 156, рис. 106; 111]. А отже, описаний черевик датуємо XVI ст.

Окрім описаних шкіряних черевиків, знайдено ще декілька предметів, пов'язаних із шевською справою. Йдеться про дві типові металеві підківки до чобіт і виготовлену із заліза наклепку на каблук. Залізні підківки дугоподібної форми з піднятими вгору краями, одна погнута (рис. 20, 10). Інша збереглася значно краще (рис. 20, 14). Знахідки датуються XVII–XVIII ст. Підківки до взуття досить часто трапляються серед металевих знахідок. Зокрема, значну кількість таких виробів знайдено на місці битви під Берестечком [Свешніков, 1993, с. 172, рис. 31, 1–4]. Натомість металева наклепка на каблук виявлена в культурному шарі

XV–XVI ст. Нижня частина наклепки трапецієподібної форми сильно стерта, верхня – у вигляді штиря, який забивався всередину каблука (рис. 20, 4).

Найбільша кількість індивідуальних виробів виготовлена з металу (чорного та кольорового), представлена знаряддями праці, побутовими й особистого призначення речами, зброєю, прикрасами тощо.

Основну кількість предметів становлять знаряддя праці. Серед них можна виділити ножі, сокиру, свердло, пінцет, рибальські гачки та відходи виробництва. Останні представлені злитком металу білого кольору, на якому чітко помітні сліди від обробки (пиляння, рубання тощо), та невеличким шматком кольорового металу невизначеної форми.

Серед знарядь праці кількісно найкраще представлені ножі (шість одиниць), виготовлені з чорного металу та є одночасовими знахідками, на що вказує їхнє залягання у шарах XV–XVI ст. Для виявлених ножів характерне пряме лезо, підтрикутної у січенні форми із прямою спинкою. Відрізняються вони формою ручки. В одному предметі вона виконана у вигляді черешка, відокремленого від леза (рис. 27, 6). У двох випадках спинка леза прямо переходить у ручку, проте нижня частина її дещо звужена від самого леза (рис. 27, 8, 9). Ручка одного виробу не відділена від леза (рис. 27, 10). На двох краще збережених ножах збереглися і дерев'яні накладки на ручку, які кріпилися за допомогою декількох заклепок, виготовлених із скрученої у трубочку бляхи (рис. 27, 9, 10). Ножі зі збереженими дерев'яними накладками у Львові виявлені не вперше, зокрема аналогічні були на пл. Старий Ринок [Терський, Войнаровський, Овчинников, 2007, рис. 9, 5]. На частині виробів можна зрозуміти й технологію виготовлення. Йдеться про те, що на лезі помітні до трьох окремих смужок, відділених одна від одної ледь помітним швом. Такі спостереження свідчать про те, що ножі виготовляли не з однієї пластини металу, а з декількох.

Пінцет прямокутної в перетині форми, зігнутої посередині, та з розвернутими один до одного краями (рис. 27, 3). Виявлені два цвяхи із зігнутою нижньою частиною, що надає їм форми рибальських гачків (рис. 20, 5; 28, 14).

Ще одне знаряддя праці представлене свердлом, виготовленим із металу, виявлене в шарі XV–XVI ст. Воно доволі масивне, довжиною 30 см із чотирикутним у перетині держакком, петельчастою ручкою, в яку вставлявся дерев'яний держак, та з широкими двообертковими лопатями (рис. 21, 6). Свердла як інструменти праці найчастіше використовували у деревообробній справі. У Львові, крім описаного виробу, відомо вже декілька. Проте з найбільш подібною формою походить із пл. А. Міцкевича, 10 [Скарби підземного Львова, 2011, с. 97, рис. 189].

Із шевським ремеслом пов'язуємо плоску черешкову сокиру з місяцеподібної форми лезом, яке зверху сильно пошкоджене корозією (рис. 21, 3). Найімовірніше, черешок сокири вбивався у дерев'яне руків'я. Часто такі сокири інтерпретують як зброю типу бердишів [Терський, 2006, с. 181]. Вони мають східні, монгольські, коріння [Kita, Kokowski, 2003, s. 357; Świętosławski, 1996, s. 37–38].

До знарядь праці належить скребачка для коня Т-подібної форми, що мала дерев'яну ручку навколо металевої основи (дерев'яну накладку не вдалося зберегти) та вигнуту робочу поверхню, на краях якої були зроблені невеликі зубчики. Близький за формою виріб виявлений у давньоруському Звенигороді й також інтерпретований як скребачка [Гупало, 2014, с. 237, рис. 99, 7].

Слюсарські інструменти представлені калібровкою (рис. 21, 4). Вона виготовлена на пластині прямокутної форми, всередині якої зроблено в один ряд шість округлих отворів. Подібний предмет, але зі збереженою ручкою, виявлений на місці Берестецької битви [Свешніков, 1993, с. 210, рис. 46, 10].

До предметів побуту належить фрагмент ніжки підсвічника, виявленого під час здійснення нагляду за викопуванням котловану під фундамент, та мисочки від підсвічника, знайденої безпосередньо у траншеї 1. Ніжка підсвічника виготовлена з жовтого металу із пустотілою нижньою основою, рельєфної форми. Вона залягала у верхньому культурному шарі

XIX ст. (рис. 20, 6). Інша знахідка – мисочка – також виготовлена з кольорового металу, округлої форми із випуклою основою (рис. 20, 7). Такі вироби використовували для збирання воску під час горіння свічок. Мисочка виявлена на цеглі-пальчатці, яка лежала на черевіку ренесансного зразка, що датується XVI ст. Отже, мисочку від підсвічника датуємо не раніше XVI ст.

До побутових речей також зараховуємо частину ключа XV–XVI ст. (рис. 27, 1). Подібної форми ключ, проте зі збереженою верхньою частиною, виявлений під час досліджень на пл. Старий Ринок, який також датується пізнім Середньовіччям [Терський, Войнаровський, Овчінніков, 2007, рис. 15, 5]. Цієї категорії стосується й металева завіса до дверей (рис. 27, 7) та дюбель. Останній своєю формою нагадує наконечник, верхня частина якого прямокутної форми, натомість нижня – овальна. На бічних гранях виробу зроблені неглибокі косі надрізи, які забезпечували додаткову фіксацію під час його кріплення. Кінчик дюбеля затуплений, що може свідчити про його активне використання (рис. 27, 5).

Серед усіх металевих виробів дві знахідки представлені спорядженням коня – підковами. Одна підкова збережена частково (рис. 21, 5). Вироби масивні, з широкими краями та виступами по краях, що були оперттям для копита. Із двох сторін по зовнішніх краях підкови зроблено три прямокутні отвори, у які забивали цвяхи – вухналі. У повністю збереженої підкови таких вухналів два (рис. 21, 1). Знахідки датуються XV–XVI ст.

Незначна кількість предметів пов'язана зі зброєю та елементами захисного обладунку воїна. Одна знахідка репрезентує використану свинцеву кулю циліндричної форми зі слідами по боках, які залишилися після її проходження через дуло зброї (рис. 20, 1). Ще одна знахідка, пов'язана із вогнепальною зброєю, представлена крем'яним скребком. Він виконував функцію так званого “оружейного кременя” (рис. 28, 6). До речей, пов'язаних з обладунками воїна, зараховуємо трапецієподібної форми нашивку з двома отворами з однієї сторони й одним з іншої (рис. 27, 4), а також невелике кільце, яке може бути ланкою кольчуги (рис. 28, 1), виявлені в культурному шарі XV–XVI ст.

З елементів одягу, виготовлених з металу, відзначимо фрагмент гудзика, зробленого з кольорового металу (рис. 28, 12), та три залізні пряжки. Останні відрізняються між собою формою. Виокремлюємо три типи: D-подібної форми із прикріпленням до прямої основи язичком (рис. 28, 15); овальної з перегородкою по центру виробу, до якої кріпився язичок (рис. 28, 11); прямокутна, язичок якої не зберігся (рис. 28, 9).

Прикраси представлені фрагментом сережки з жовтого металу. Застібка відламана. Сережка місяцеподібної форми з найбільшим потовщенням у нижній частині (рис. 28, 8). Крім цього, на місці досліджень виявлено дрібні предмети, виготовлені з жовтого металу: нашивки (рис. 20, 3), скручений у кільце дріт (рис. 20, 2), накладки (рис. 28, 3) й інші предмети (рис. 28, 2, 4, 5).

Одну знахідку можна пов'язати із ткацтвом. Це – фрагмент керамічного пряслиця, виготовленого на стінці посудини (рис. 28, 13). Пряслице збережене частково, цеглясто-коричневого кольору, керамічна маса із вмістом значної кількості середньозернистого піску. Діаметр виробу становить 6,1 см, отвору – 1 см. Датуємо його XIV–XV ст.

Вироби з кістки представлені однією знахідкою – гральною шашкою, виявленою серед матеріалу XV–XVI ст. Вона округлої форми із плоскою нижньою основою. Поверхня старанно зашліфована. Зверху шашка декорована трьома заглибленими кільцями, а в центрі – округлим заглибленням. На бічній стороні також нанесений декор у вигляді горизонтальних, злегка заглиблених смуг (рис. 28, 7). Ідентичний виріб виявлений на вул. А. Міцкевича, 10, проте ця знахідка датується дещо пізнішим періодом XVI–XVII ст. [Скарби підземного Львова, 2011, с. 103, рис. 213]. Такої ж форми й орнаментції знахідки походять із замку в Луцьку та датуються XIII–XV ст. [Баюк, 2016, фото 33].

Кам'яні вироби представлені ремісничими знаряддями – точильними брусками (три знахідки). Два бруски збереглися частково. Вони прямокутної форми, виготовлені з каменю-пісковіку дрібнозернистої структури, на поверхні яких добре помітні сліди від використання

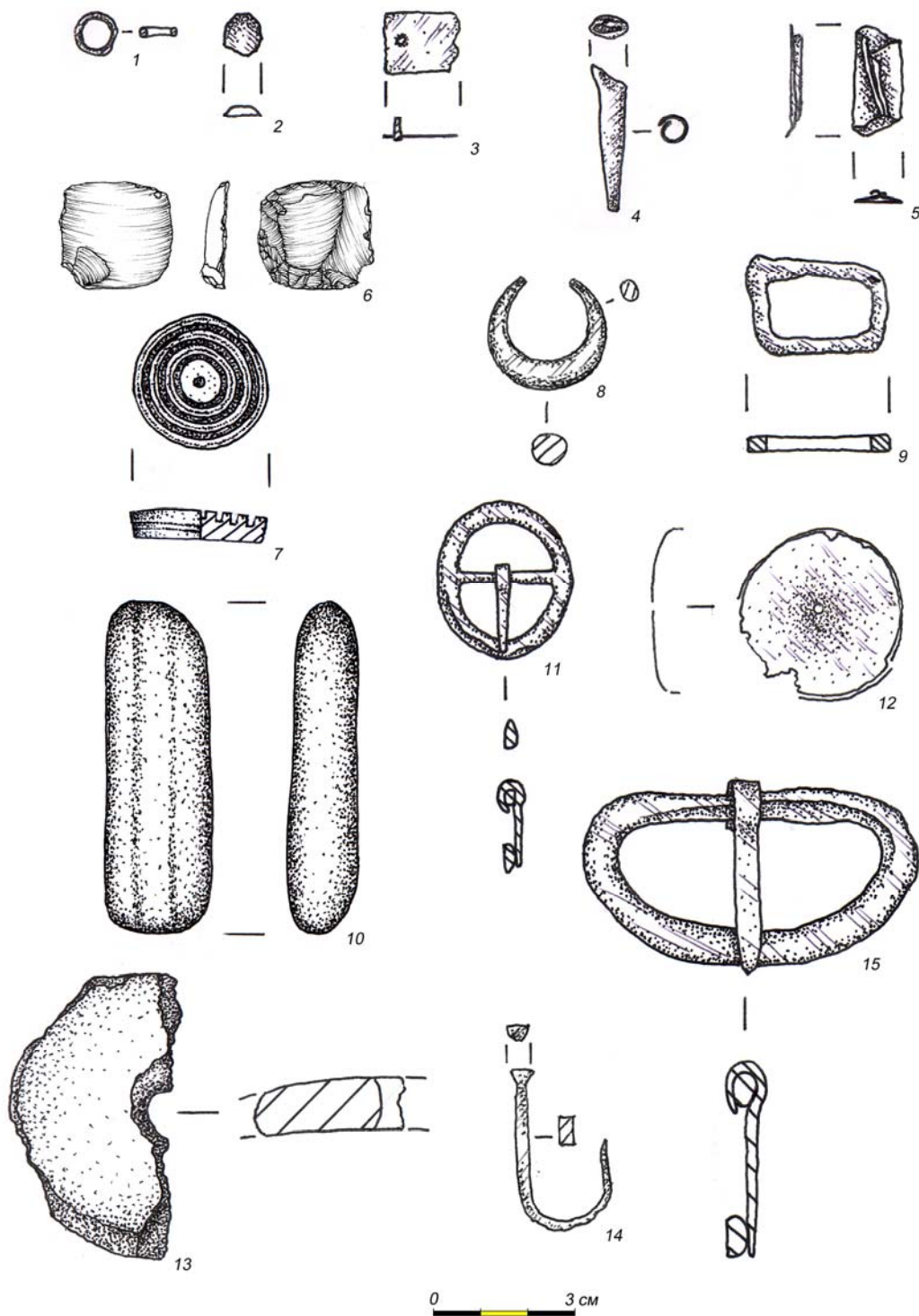

Рис. 28. Індивідуальні знахідки із культурного шару: 1-5, 7, 9, 11, 12, 14, 15 - метал; 6 - кремій; 7 - кістка; 10 - камінь; 13 - кераміка

Fig. 28. Separate finds from cultural layer: 1-5, 7, 9, 11, 12, 14, 15 - metal; 6 - flint; 7 - bone; 10 - stone; 13 - ceramic

(рис. 22, 9, 10). Натомість третя знахідка виготовлена на річковій гальці. Брусок у плані підпрямокутної форми зі заглаженою від використання до блиску поверхнею (рис. 28, 10).

Одну знахідку інтерпретуємо як річ культового призначення. Вона виготовлена з гіпсу, зображає реалістично виконане ягня із поверненою у сторону головою, що стоїть на масивній підставці (рис. 22, 8). Статуетка виявлена під час проведення нагляду за земляними роботами будівельників у культурному шарі XIX ст. У нижній частині статуетки між передньою та задньою ногою тварини зроблено округлої форми отвір, у який мав вставлятися прапорець. У католицькому світі баранець із поверненою у сторону головою та прапорцем – це символом воскресіння Ісуса Христа.

Нумізматичний матеріал представлений однією монетою з траншеї 1, – денарієм галицько-руського 1353–1370 рр. карбування. Такі виготовляв монетний двір у Львові, наявність якого у Львові визначають часом від 1351 до 1414 рр., що збігається з часом правління Казимира III (Великого), короля Людовіка Угорського та Владислава Ягайла. 1414 р. емісію монет було закінчено, що означало ліквідацію львівського монетного двору [Смірнов, 2001, с. 14]. Денарій галицько-руський виготовляли з міді, що є невідомим явищем для Польщі та Центральної і Західної Європи XIV ст. загалом. Натомість мідні монети широко побутували на території Візантії та Золотої Орди як розмінна монета. Карбування мідних галицько-руських денаріїв нарівні зі срібними грошиками підтверджує автономний статус галицьких земель у Польській державі на початковому етапі [Крижанівський, 2007, с. 63, 64]. Денарій нараховував 19 різновидів, які відрізнялися особливістю своїх легенд. Виявлений екземпляр належить до відміни 2“а”. Ці монети карбували в 1353, 1356–1360 рр. [Крижанівський, 2007, с. 64, 180].

Отже, у результаті проведених археологічних досліджень на вул. Підмурній, 5 у 2012 р. виявлено шість різночасових археологічних об'єктів, які частково відображають життя мешканців дільниці до XVI ст. Окрім цього, знайдено залишки одночасових дерев'яних конструкцій XVII ст. – водогін і споруду господарського призначення. Також у межах траншеї виявлено залишки двох повздовжніх мурів будинку XIX ст. У стінках розкриття простежено культурні нашарування, що утворилися тут упродовж XIV–XIX ст. Речовий матеріал на вул. Підмурній, 5 засвідчує активне використання ділянки впродовж тривалого часу. Найкраще збережені матеріали пізнього Середньовіччя, які свідчать про значний розвиток усіх дільниць міста як нового “в мурах”, так і старих дільниць поза ними.

ЛІТЕРАТУРА

- Багрий Р.* (1985). Звіт про археологічні дослідження у 1984 р. – Львів. – 21 с.
- Багрий Р.* (1986). Исследования во Львове // АО 1984 года. – Москва. – С. 212.
- Баяк В.* (2016). Фондова група “Археологія” Державного історико-культурного заповідника у м. Луцьку // МДАПВ. – Вип. 20. – Львів. – С. 387–393.
- Бойко О.* (2008). Синагоги Львова. – Львів. – 204 с.
- Войтович Н., Войтович М.* (2012). Звіт про результати археологічних розвідок на території пл. Ринок, 1 у м. Львові у 2011 р. // Наук. архів НДЦ РАС ІА НАН України. – 99 с.
- Войтович Н., Войтович М.* (2014). Звіт про результати пам'ятко-охоронних робіт (археологічного нагляду) // Наук. архів НДЦ РАС ІА НАН України. – 378 с.
- Войтович Н., Войтович М., Ковальський-Білокрилий Я.* (2013). Звіт про результати археологічних досліджень на вул. Підмурній, 5 у м. Львові // Наук. архів НДЦ РАС ІА НАН України. – 288 с.
- Войтович Н., Войтович М., Назар І.* (2012). Археологічні дослідження у середмісті Львова на вулиці Краківській, 6–12 у 2010 році // АДЛУ. – Вип. 14–15. – Львів. – С. 255–273.
- Гаврилов О., Майко В., Семенов В.* (2014). Розвідки у середньовічному Солхаті // Археологічні дослідження в Україні 2013. – Київ. – С. 29–31.
- Гранкін О.* (1999). З історії львівських дахів (XV–XIX ст.) // Будуємо інакше. – № 3–4. – С. 38–39.

Гупало В. (1994). Трансформація древнерусских традицій моделювання кераміки во II пол. XIII–XV в.в. // *Gancarstwo i kaflarstwo na ziemiach polskich od różnego średniowiecza do czasów współczesnych. Materiały z konferencji, Rzeszów, 21–23. IX. 1993.* – Rzeszów. – S. 185–190.

Гупало В. (2014). Звенигород і Звенигородська земля у XI–XIII століттях (соціоісторична реконструкція). – Львів. – 532 с.

Гупало В., Кіндій О., Лосик М. (2002). Давні кахлі з Дубна і Львова (за археологічними матеріалами) // *Український керамологічний журнал.* – № 2(4). – С. 11–21.

Енциклопедія Львова. (2008). – Т. 2. / За ред. А. Козицького. – Львів. – 608 с.

Зубрицький Д. (2002). Хроніка міста Львова. – Львів. – 640 с.

Івановський В. (1993). Археологічні дослідження Львова у 1992 році // *Studia Archeologica.* – Львів. – Вип. I. – С. 74–75.

Ісаєвич Я. (1996). Як виникло місто під назвою Львів // *Львів. Історичні нариси.* – Львів. – С. 14–23.

Качор І., Качор Л. (2004). Львів крізь віки. – Львів. – 240 с.

Колупаєва А. (2006). Українські кахлі XIV – початку XX ст. Історія. Типологія. Іконографія. Ансамблевисть. – Львів. – 384 с.

Крижанівський А. (2007). Львівський монетний двір у XIV–XV століттях. – Львів. – 222 с.

Крип'якевич І. (1991). Історичні походи по Львові. – Львів. – 168 с.

Лазурко О. (2007). Датування церкви Параскеви в Белзі за матеріалами археологічних досліджень // *АДЛУ.* – Вип. 11. – Львів. – С. 287–294.

Лазурко О., Ткач Є., Шніцар М., Войтович М. (2011). Дослідження в м. Львів на пл. Кн. Осмомисла // *АДУ.* – Київ–Полтава. – С. 215–216.

Лінинський П. (1998). Повернення з небуття. Виникнення та розвиток рельєфної кахлі в Галичині. – Львів. – 47 с.

Малевская М. (1969). К вопросу о керамике Галицкой земли XII–XIII вв. // *КСИА.*– Москва. – Вып. 120. – С. 3–14.

Малевская М., Иоаннисян О., Могитич И., Бучко Р. (1978). Исследования памятников архитектуры в Львове и Львовской области // *АО 1977 года.* – Москва. – С. 352–353.

Мельник Б. (2001). Довідник перейменування вулиць і площ Львова. XIII–XX ст. – Львів. – 128 с.

Мельник Б. (2002). Вулицями старовинного Львова. – Львів. – 272 с.

Мельник І. (2010). Довкола Високого Замку шляхами й вулицями Жовківського передмістя та північних околиць міста Львова. – Львів. – 288 с.

Назар І., Войтович Н., Войтович М. (2012). Звіт про результати археологічних досліджень ділянки втраченої забудови на вул. Краківська, 6–12 у м. Львові у 2010 р. // *Наук. архів НДЦ РАС ІА НАН України.* – 306 с.

Оногда О. (2008). Основні типи кераміки Середньої Наддніпряни другої половини XV – початку XVI ст. // *Археологія.* – Київ. – № 4. – С. 55–63.

Петегирич В., Филипчук М. (1996). Город під Золотим Левом. Нотатки археологів // *Львів. Історичні нариси.* – Львів. – С. 24–28.

Свешніков І. (1993). Битва під Берестечком. – Львів. – 304 с.

Скарби підземного Львова. (2011). Каталог виставки археологічних знахідок із досліджень Рятівної археологічної служби у середмісті Львова / Уклад. Т. Милян, О. Лазурко, М. Шніцар, Н. Войтович, В. Шишак. – Львів. – 132 с.

Смірнов Ю. (2001). Львівські гроші XIV століття // *Галицька брама.* – № 4(76). – Львів. – С. 14.

Степанів О. (1992). Сучасний Львів. – Львів. – 144 с.

Строєць Б. (2008). Черняхівська культура Західного Поділля. – Тернопіль. – 272 с.

Терський С. (2004). Старий ринок у Львові (Деякі підсумки археологічного вивчення) // *АДЛУ.* – Вип. 7. – Львів. – С. 332–338.

Терський С. (2006). Лучеськ X–XV ст. – Львів. – 252 с.

Терський С., Войнаровський В., Овчінников О. (2007). Чинбарський спеціалізований комплекс XV–XVI ст. з розкопок на площі Старий Ринок у Львові 1997 року // *МДАПВ.* – Львів. – Вип. 11. – С. 295–314.

- Шишка О. (2002). Наше місто – Львів. – Вип. I. – Львів. – 192 с.
- Шишка О. (2005). Наше місто – Львів. – Вип. II. – Львів. – 173 с.
- Яшаєва Т. (2012). Исследования у мыса Виноградного // Археологічні дослідження в Україні 2011. – Київ. – С. 146–149.
- Charewiczowa Ł. (1934). Wodociągi starego Lwowa. – Lwów. – 72 s.
- Drażkowska A. (2011). Historia obuwia na ziemiach polskich od IX do końca XVIII wieku. – Toruń. – 365 s.
- Kita A., Kokowski A. (2003). Znaleźzisko ze “Starego Sanu” w Przemyślu // MSROA. – Rzeszów. – T. XXIV. – S. 355–357.
- Krajewski A. (1909). Lwowskie przedmieścia: Obrazki i szkice z przed pół wieku. – Lwów. – 71 s.
- Świętosławski W. (1996). Uzbrojenie koczowników Wielkiego Stepu w czasach ekspansji Mongołów. – Łódź. – 114 s.

REFERENCES

- Bahrii, R. (1985). *Zvit pro arkhеolohichni doslidzhennia u 1984 r.* Lviv, 21 pp. (in Ukrainian).
- Bagrij, R. (1986). Issledovanija vo L'vove. *Arheologicheskie Otkrytija 1984 goda.* Moskva, 212 (in Russian).
- Baiuk, V. (2016). Fondova hrupa “Arkheolohiia” Derzhavnogo istoriko-kulturnogo zapovidnyka u m. Lutsku. *Materials and studies on archeology of Sub-Carpathian and Volhynian area, 20.* Lviv, 387–393 (in Ukrainian).
- Boiko, O. (2008). *Synahohy Lvova.* Lviv, 204 pp. (in Ukrainian).
- Voitovych, N., & Voitovych, M. (2012). *Zvit pro rezultaty arkhеolohichnykh rozvidok na terytorii pl. Rynok, 1 u m. Lvovi u 2011 r.* Naukovyi arkhiv Naukovo-doslidnogo tsentru Riativna arkhеolohichna sluzhba, Instytut arkhеolohii, Natsionalna akademiia nauk Ukrainy. 99 pp. (in Ukrainian).
- Voitovych, N., & Voitovych, M. (2014). *Zvit pro rezultaty pam'iatko-okhoronnykh robot (arkheolohichnogo nahliadu).* Naukovyi arkhiv Naukovo-doslidnogo tsentru Riativna arkhеolohichna sluzhba, Instytut arkhеolohii, Natsionalna akademiia nauk Ukrainy. 378 pp. (in Ukrainian).
- Voitovych, N., Voitovych, M., & Kovalskiy-Bilokrylyi, Ya. (2013). *Zvit pro rezultaty arkhеolohichnykh doslidzhen na vul. Pidmurnii, 5 u m. Lvovi.* Naukovyi arkhiv Naukovo-doslidnogo tsentru Riativna arkhеolohichna sluzhba, Instytut arkhеolohii, Natsionalna akademiia nauk Ukrainy. 288 pp. (in Ukrainian).
- Voitovych, N., Voitovych, M., & Nazar, I. (2012). Arkheolohichni doslidzhennia u seredmisti Lvova na vulytsi Krakivskii, 6–12 u 2010 rotsi. *Arkheolohichni doslidzhennia Lvivskoho universytetu, 14–15.* Lviv, 255–273 (in Ukrainian).
- Havrylov, O., Maiko, V., & Semenov, V. (2014). Rozvidky u serednovichnomu Solkhati. *Arkheolohichni doslidzhennia v Ukraini 2013.* Kyiv, 29–31 (in Ukrainian).
- Hrankin, O. (1999). Z istorii lvivskykh dakhiv (XV–XIX st.). *Buduємо inakshe, 3–4,* 38–39 (in Ukrainian).
- Gupalo, V. (1994). Transformacija drevnerusskikh tradicij modelirovanija keramiki vo II pol. XIII–XV v.v. *Gancarstvo i kaftarstvo na ziemiach polskich od późnego średniowiecza do czasów współczesnych. Materiały z konferencji, Rzeszów, 21–23. IX. 1993.* Rzeszów, 185–190 (in Russian).
- Hupalo, V. (2014). *Zvenyhorod i Zvenyhorodska zemlia u XI–XIII stolittiakh (sotsioistorychna rekonstruktsiia).* Lviv, 532 pp. (in Ukrainian).
- Hupalo, V., Kindii, O., & Losyk, M. (2002). Davni kakhli z Dubna i Lvova (za arkhеolohichnymy materialamy). *Ukrainskyi keramologichnyi zhurnal, 2(4),* 11–21 (in Ukrainian).
- Zubrytskyi, D. (2002). *Khronika mista Lvova.* Lviv, 640 pp. (in Ukrainian).
- Ivanovskiy, V. (1993). Arkheolohichni doslidzhennia Lvova u 1992 rotsi. *Studia Archeologica, 1.* Lviv, 74–75 (in Ukrainian).
- Isaievych, Ya. (1996). Yak vynyklo misto pid nazvoiu Lviv. *Lviv. Istorychni narysy.* Lviv, 14–23 (in Ukrainian).
- Kachor, I., & Kachor, L. (2004). *Lviv kriz viky.* Lviv, 240 pp. (in Ukrainian).
- Kozytskyi, A. (Ed.). (2008). *Entsyklopediia Lvova, 2.* Lviv, 608 pp. (in Ukrainian).
- Kolupaieva, A. (2006). *Ukrainski kakhli XIV–pochatku XX st. Istoriia. Typolohiia. Ikonohrafiia. Ansamblevist.* Lviv, 384 pp. (in Ukrainian).
- Kryzhanivskiy, A. (2007). *Lvivskiy monetnyi dvir u XIV–XV stolittiakh.* Lviv, 222 pp. (in Ukrainian).

- Kryp'iakevych, I. (1991). *Istorychni pokhody po Lvovi*. Lviv, 168 pp. (in Ukrainian).
- Lazurko, O. (2007). Datuvannia tserkvy Paraskevyy v Belzi za materialamy arkeolohichnykh doslidzhen. *Arkeolohichni doslidzhennia Lvivskoho universytetu, 11*. Lviv, 287–294 (in Ukrainian).
- Lazurko, O., Tkach, Ye., Shnitsar, M., & Voitovych, M. (2011). Doslidzhennia v m. Lviv na pl. Kn. Osmomysla. *Arkeolohichni doslidzhennia v Ukraini*. Kyiv–Poltava, 215–216 (in Ukrainian).
- Linynskiy, P. (1998). *Povernennia z nebuttia. Vynyknennia ta rozvytok reliefnoi kakhli v Halychyni*. Lviv, 47 pp. (in Ukrainian).
- Malevskaia, M. (1969). K voprosu o keramike Galickoj zemli XII–XIII vv. *Kratkie soobshhenija Instituta arheologii, 120*. Moskva, 3–14 (in Russian).
- Malevskaia, M., Ioannisjan, O., Mogitich, I., & Buchko, R. (1978). Issledovaniia pamiatnikov arhitektury v L'vove i L'vovskoi oblasti. *Arheologicheskie Otkrytija 1977 goda*. Moskva, 352–353 (in Russian).
- Melnyk, B. (2001). *Dovidnyk pereimenuvannia vulyts i ploshch Lvova. XIII–XX st.* Lviv, 128 pp. (in Ukrainian).
- Melnyk, B. (2002). *Vulytsiamy starovynnoho Lvova*. Lviv, 272 pp. (in Ukrainian).
- Melnyk, I. (2010). *Dovkola Vysokoho Zamku shliakhamy y vulytsiamy Zhovkivskoho peredmistia ta pivnichnykh okolyts mista Lvova*. Lviv, 288 pp. (in Ukrainian).
- Nazar, I., Voitovych, N., & Voitovych, M. (2012). *Zvit pro rezultaty arkeolohichnykh doslidzhen dilianky vtrachenoj zabudovy na vul. Krakivska, 6–12 u m. Lvovi u 2010 r. Naukovyi arkhiv Naukovodoslidnoho tsentru Riativna arkeolohichna sluzhba, Instytut arheolohii, Natsionalna akademiia nauk Ukrainy*. 306 pp. (in Ukrainian).
- Onohda, O. (2008). Osnovni typy keramiky Serednoi Naddnyprianshchyny druhoi polovyny XV – pochatku XVI st. *Arkeolohiia, 4*. Kyiv, 55–63 (in Ukrainian).
- Petehyrych, V., & Fylypchuk, M. (1996). Horod pid Zolotym Levom. Notatky arkeolohiv. *Lviv. Istorychni narysy*. Lviv, 24–28 (in Ukrainian).
- Svieshnikov, I. (1993). *Bytva pid Berestechkom*. Lviv, 304 pp. (in Ukrainian).
- Skarby pidzemnoho Lvova*. (2011). Katalog vystavky arkeolohichnykh znakhidok iz doslidzhen Riativnoi arkeolohichnoi sluzhby u seredmisti Lvova. T. Mylian, O. Lazurko, M. Shnitsar, N. Voitovych, V. Shyshak (Eds.). Lviv, 132 pp. (in Ukrainian).
- Smirnov, Yu. (2001). Lvivski hroshi XIV stolittia. *Halyska brama, 4(76)*. Lviv, 14 (in Ukrainian).
- Stepaniv, O. (1992). *Suchasnyi Lviv*. Lviv, 144 pp. (in Ukrainian).
- Strotsen, B. (2008). *Cherniakhivska kultura Zakhidnoho Podillia*. Ternopil, 272 pp. (in Ukrainian).
- Terskyi, S. (2004). Staryi rynek u Lvovi (Deiaki pidsumky arkeolohichnoho vyvchennia). *Arkeolohichni doslidzhennia Lvivskoho universytetu, 7*. Lviv, 332–338 (in Ukrainian).
- Terskyi, S. (2006). *Luchetsk X–XV st.* Lviv, 252 pp. (in Ukrainian).
- Terskyi, S., Voinarovskiy, V., & Ovchinnikov, O. (2007). Chynbarskyi spetsializovanyi kompleks XV–XVI st. z rozkopok na ploshchi Staryi Rynek u Lvovi 1997 roku. *Materials and studies on archeology of Sub-Carpathian and Volhynian area, 11*. Lviv, 295–314 (in Ukrainian).
- Shyshka, O. (2002). *Nashe misto – Lviv, 1*. Lviv, 192 pp. (in Ukrainian).
- Shyshka, O. (2005). *Nashe misto – Lviv, 2*. Lviv, 173 pp. (in Ukrainian).
- Jashaeva, T. (2012). Issledovaniia u mysa Vinogradnogo. *Arkeolohichni doslidzhennia v Ukraini 2011*. Kyiv, 146–149 (in Russian).
- Charewiczowa, Ł. (1934). *Wodociągi starego Lwowa*. Lwów, 72 pp. (in Polish).
- Drażkowska, A. (2011). *Historia obuwia na ziemiach polskich od IX do końca XVIII wieku*. Toruń, 365 pp. (in Polish).
- Kita, A., & Kokowski, A. (2003). Znalezione ze “Starego Sanu” w Przemyślu. *Materiały i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego, 24*. Rzeszów, 355–357 (in Polish).
- Krajewski, A. (1909). *Lwowskie przedmieścia: Obrazki i szkice z przed pół wieku*. Lwów, 71 pp. (in Polish).
- Świętosławski, W. (1996). *Uzbrojenie koczowników Wielkiego Stepu w czasach ekspansji Mongołów*. Łódź, 114 pp. (in Polish).

*Стаття: надійшла до редакції 18.05.2018
прийнята до друку 20.06.2018*

RESCUING ARCHAEOLOGICAL RESEARCHES IN ZHOVKVA SUBURB OF LVIV

Nazariy VOITOVYCH¹, Maria VOITOVYCH², Janush KOWALSKI-BILOKRYLYY¹

¹ *Scientific-research center “Rescuing archaeological service” of the Institute of archaeology of NAS of Ukraine, Vynnychenko St., 24, 79008, Lviv, Ukraine, e-mail: kovalskyj.bilokrylyy@gmail.com*

² *Ivan Krypiakevych Institute of Ukrainian Studies of NAS of Ukraine, Vynnychenko St., 24, 79008, Lviv, Ukraine, e-mail: danylivmari@ukr.net*

Results of archaeological researches in Lviv, Pidmurna st. 5, conducted by expedition of Scientific-research center “Rescuing archaeological service” of the Institute of archaeology of NAS of Ukraine led by N. Voitovych. Territory under researches is situated in north part of historical area of Lviv. In north part of this locality trench is dug out 10×2,6 m by size. Throughout whole area upper layer is represented by constructional garbage, which is deposited on the depth of 2,5 m. Maximal depth of location of cultural layers is about 6,0 m. The widest layer from XV–XVI centuries has thickness about 1,8 m. On the depth of 2,5 m and 3,0–3,2 m foundation of the building from Austrian period was found. During researches on depth of 3,55 m wooden pipe from XVII century was discovered. It was tightly covered by cap, made of wooden plank. General length of water pipe, uncovered within the trench, is about 7,9 m. In north-western part of the trench one (northern) side of wooden building of carcass-pillar construction was partially discovered. It can be dated back not earlier than to XVII century. On the level of mainland, which is situated on depth of 5,3–6,0 m, six objects from different chronological periods – XIV–XVI centuries – were found. Object 1 contains the largest amount of artifacts. Two ceramic pipes and ceramic ware from XV century were collected there. In general numerous mobile archaeological material from XIII–XIX centuries was discovered within the trench. It is represented by metal, leather, glass, stone and ceramic products. Most of them is dated back to XV–XVI centuries. In particular, leather shoes, metal tools (drill, axe, knife, nails) and ceramic ware deserve special attention.

Key words: Lviv, Pidmurna st., archeological researches, defensive wall, water pipe, object, ceramic ware, leather shoes, metal products.